

Dr. L. L. Böhm

Mednarodna prizadevanja za normalizacijo svetsko - gospodarskega življenja

Vsemu gospodarskemu svetu je znano, da se je že med vojno, posebno pa po vojni zvršila popolna sprememba v strukturi svetkega gospodarstva. Ta sprememba v strukturi se pokaže pred vsem v naraščajoči industrijalizaciji prekmorskih držav, zlasti pa v definilivnem prehodu svetsko-gospodarske hegemonije iz Evrope v Ameriko. Seveda je še mnogo drugih značilnih znamenj, ki jasno dokazujejo popolno spremenjeno strukturo svetskega gospodarstva, vendar sta gornja dva momenta odločilna.

Ta sprememba v splošni strukturi svetskega gospodarstva je imela za posledico ne le evropsko, nego svetsko krizo. Izvzeta takorekoč nobena država ni bila, akoravno se je njen odmev v nekaterih državah pojavil kot konjunkturni gospodarski pokret.

Najbolj prizadeta je bila in je Evropa, ki ne more preboleti izgube svojega prvenstvenega stališča v svetskem gospodarstvu, ki se ne more izkopaliti iz strašnih gospodarskih posledic vojne. Toda nista samo zgoraj omenjena dva glavna momenta spravila svetskega gospodarstva v obče in evropskega posebej v nezno, za njo naravno pogubno situacijo, nego so pripomogle tudi še druge razmere. Predvsem splošne povojne posledice obubožanja in zmanjšane kupovalne zmožnosti in pa poskus gospodarske osamosvojitve novo nastalih ali pa povečanih držav. V zasledovanju podviga svoje lastne, posebno industrijalne produkcije, so se te nove ali pa povečane države obdale z visoko-zaščitnim carinskim zidovjem, hoteč tako podati svojim mladim industrijam možnost samostojnega razmaha, dasi niso bili povsod in vselej podani potrebni pogoji.

Umljivo je, da vsi ti pojavi niso ugodno vplivali na splošne gospodarske razmere, ker je bila ne le baza dosedanjega, na absolutni svetsko-gospodarski prepletenosti in pa na hegemoniji Evrope slonečega gospodarskega «standarda» porušena, temveč ker so se pokazale posledice teh sprememb v vseh panogah gospodarskega življenja, posebno pri dosedanjih industrijalno-eksportnih državah. Ne smemo končno pozabiti tudi z nezaupnostjo, zavistjo, revanšno željo in z odkrilim sovraštvom prenasičenega ozračja, kar je vse močno vplivalo na vsaj delno vzpostava-

vitev kolikor toliko normalnih gospodarskih razmer. Ali nenormalne razmere so nevzdržljive, kličejo po remeduri.

Ni tedaj slučaj, ako že od l. 1918 opažamo, da se kar kopičijo poskusi po splošno evropskem kakor tudi mednarodnem gospodarskem sporazumu na vseh področjih gospodarskega življenja. Vse to se vrši z namenom, vsaj asanirati svetsko gospodarstvo, odpraviti najhujše posledice svetsko-gospodarskega porušenja in totalne spremembe v strukturi svetskega gospodarstva, če že ni mogoče spravili ga v normalni tir.

Glede poskusov, spravili pred vsem evropsko narodno-gospodarsko življenje zopet v kolikor toliko normalen tir in na ta način olajšali gospodarske težave zaradi katerih trpi Evropa (z vsaj delnimi refleksi seveda tudi na izven evropske države), moramo razlikovati dve vrsti stremeljenj. V prvi vrsti pridejo v poštev vsi ukrepi, izhajajoči z več ali manj oficijelnih strani. Ti ukrepi so pred vsem: gospodarski manifest, svetsko-gospodarska konferenca, internacionalna trgovska zbornica, internacionalna parlamentarna trgovska konferenca, internacionalna delavska konferenca, internacionalni urad dela. V širšem okviru spada semkaj tudi zveza narodov, Dawesov načrt itd. Želje, nasveti, zahteve in delovanje teh združenj: vse je namenjeno odpravi vseh onih ovir, ki motijo normalni potek gospodarskega življenja, konkretizirajo pa se v sledečih točkah: Na temelju splošnega svetskega antiprotekcionističnega razpoloženja se zahteva odprava prelihanega protekcionizma ter energično pobijanje vseh onih ovir, ki se slavijo nemotenemu razvoju trgovine in prometa v najširšem pomenu besede nasproti. Zahteva po olajšanju visokozaščitnih carinskih postavk je naslovljena pred vsem na nove nacionalne ali pa starejše, po vojni povečane države, katere se ne zadovoljujejo samo s politično samostojnostjo, temveč se hočejo tudi gospodarsko, posebno industrijalno, postaviti na lastne noge. Te nove ali povečane države pa zahtevi po odpravi protekcionizma stavijo nasproti princip avtarkije, ki ima seveda tudi svojo opravičenost, kakor na drugi strani dokazovanje krogov, ki hočejo odpravo protekcionizma z argumentom, da so nekatere mlade industrije mladih držav »infantilne«, tudi ni brez podlage.

Glede zahtev omenjenih faktorjev po odpravi splošnih gospodarskih ovir naj bo posebno opozorjeno na dolično delovanje internacionalne gospodarske komore, ki je v svojih resolucijah ves material pregledno nabrala in kritično obdelala ob enem s primernimi nasveti.

Ne smemo pa pozabiti še drugih izlečenju gospodarskih ran namenjenih prizadevanj, ki pa izhajajo manj iz gospodarskih, kakor pa iz bolj geopolitično orienriranih krogov. Ta naziranja bi se dala strniti v idejo, napravili iz vseh evropskih držav (razen Rusije) eno veliko carinsko področje s svobodno trgovino po vzorcu Zedinjenih držav (ameriški nasvet): »Panevropo«, »Srednjo Evropo« ter končno »Podonavsko konfederacijo«.

Dočim so nasveti in ukrepi več ali manj oficijelnih korporacij imeli že nekaj uspeha, se sedaj še ne more govoriti o kakih posebnih praktičnih uspehih »Panevrope«, »Zedinjenih držav srednje Evrope« ali pa »Podonavske konfederacije«.

Večjo praktično važnost v zmyslu zblizanja narodov, potem skupnih interesov v gospodarstvu pa moramo pripisovati prizadevanju internacionalnih krogov veleindustrije in velekapitala.

Kot prvi rezultat, priskočili Evropi v njeni težki gospodarski borbi za obstanek na pomoč v zmislu gospodarskega sporazuma, ne samo med prijateljskimi in nevtralnimi, nego več celo sovražnimi državami, moramo beležiti takozvani »železni pakt«. Nekateri dalekovidni gospodarski politiki so mnenja, da je ta pakt začetek nove evropske gospodarske politike. Pri sklepanju tega pakta se je sprejelo načelo, da ne gre za dosego premoči, nego da naj se kontrahenti sporazumejo na temelju enakopravnosti. Ta pakt so sklenile Francija, Luxemburška, Belgija in Nemčija. Ta država je prilagodila izredno nagli tempo lasnega razvoja svojim sokontrahentom. S tem železnim paktom je storjen prvi korak, da se »gospodarsko telo Evropa« v svojih funkcionalnih temeljih zopet vzpostavi.

V ozki zvezi s tem železnim paktom je »Udruženje proizvajalcev sirovega jekla« (nemško »Rohstahlgemeinschaft«). To je kartel z ozirom na množino produkcije z nekaterimi regijonalnimi modifikacijami. Ta konvencija se razteza na kontinentalno Evropo razen Rusije. Včlanjene so skoraj vse evropske države, ki izdelujejo sirovo jeklo. Koncem l. 1926 so pristopile še Češkoslovaška, Avstrija in Ogrska. Ostale države ne pridejo v poštev.

Nadaljnji poskus internacionalnega sodelovanja pomeni raliifikacija francosko-nemškega kalijevega dogovora. (Ti dve deželi uživala lozadevno monopol, od kar je Nemčija l. 1918 Franciji odstopila lotrinška kalijeva ležišča. Do l. 1918 je uživala Nemčija sama svetski monopol.) Na obeh straneh je bil navzoč po en kontrahent, namreč nemški »Kalisyndikat« in pa »Société de potasses d'Alsace«. Ta zaključek predstavlja produkcijski kartel. Najvažnejši odjemalec kalija so U. S. A. Semkaj je svobodna dobava z obeh strani. Ostali svet pa je rajoniran.

Aluminijski pakt je tudi iz l. 1926. Obsega najvažnejše firme Nemčije, Anglije, Francije in Švice.

Istega leta je bil ustanovljen v Newyorku bakreni sindikat za eksport bakra. Američani so udeleženi z 52%. Kakor aluminijski pakt, tako tudi bakreni sindikat postopa pamelno: pridobili si hoče z znižanjem cen kolikor mogoče obširen krog odjemalcev.

Iz navedbe gornjih več ali manj internacionalnih udruženj, bodisi v zmislu produkcije ali pa v zmislu razprodaje, je razvidno prizadevanje producentov sirovin, prili preko svojih lastnih meja do kartelizacije, da se izključi škodljiva konkurenčna borba. Vsi ti poskusi (ki pa niso osamljeni) tvorijo pogoj za pripravljenost k gospodarskemu sporazumu.

Vse te tendence medevropskega ali celo mednarodnega sporazuma pa ne opazujemo samo pri sklepanju železnega pakta, udruženja sirovega jekla, bakra in kalija, tedaj pri veleprodukciji ali veleprodaji sirovin, temveč še dalje gredoč v dolgo pričakovanem zaključku svetske konvencije za umetno svilo; storjen je bil prvi korak tudi glede sporazuma na internacionalnem industrijskem polju.

Preden preidemo k karakteristiki te konvencije, moramo ugotoviti, da so internacionalni karteli več ali manj sirovinski karteli, kajli v obče je laglje podati sirovinam monopolni značaj, kakor pa dogotovljenim proizvodom. Pri svetski produkciji umetne svile pa vidimo visoko kvalificirani pobleženi proizvod (Veredelungsprodukt). Morali so biti tedaj čisto posebni vzroki (katerih tukaj ne moremo navesti), ki so dovedli do

kartelizacije v tej industrijski panogi. Skratka proti pričakovanju je prišlo l. 1927 do sporazuma med voditelji velikih evropskih združenj in sicer angleških (1), nemških (1), italijanskih (1). Ker pa angleško združenje tudi ameriške tvrdke »kontrolira«, je ta kartel raztegnjen tudi na Ameriko, tako da lahko govorimo o svetskem kartelu, oziroma svet-skem monopolu umetne svile. Z eno besedo, ni skoraj nobene industrijske panoge, kjer bi bilo opažati tako tesno, preko vseh važnih produkcijskih področij raztezajočo se udeležbo in skupno delovanje, kakor v industriji umetne svile.

Nadaljnji trust izredne svetsko-gospodarske važnosti, o katerem se mnogo govori, je švedski trust v žigalic. Ta trust razpolaga skoraj z 1.000.000 RM. Razen tega pa »kontrolira« še 75% svetske produkcije. Akoravno bi ne bilo posebno težko porušiti ta trust, ker je produkcijska tehnika priprosta in ker se ne zahteva preveč kapitala, vendar ima »Svenska Tändsticks A. G.« nepobitno prvenstvo, pred vsem zaradi svojih odnošajev do visoke finance in do različnih vlad, zaradi česar se ji je posrečilo doseči na mnogih mestih prave državne monopole za izdelovanje ali vsaj za kontrolo razpošiljanja vžigalic. Zato pa je omenjena švedska družba dovolila iz svojih bogatih sredstev posojila dotičnim državam. Taka posojila so dobile Poljska, Grška, Peru. Z Bolivijo se »Tändsticks A. G.« še dogovarja. Trust se bo v bližnji bodočnosti razšegnil tudi na Nemčijo in Francijo.

Kakor v poprej navedenih panogah vidimo tudi v kemični industriji poskuse sporazuma v svrhu skupnega delovanja. Vodilni krogi v kemični industriji vedno bolj energično zastopajo naziranje, da je treba skupnega delovanja v tej panogi. Ako pomislimo, da je internacijska produkcijska kapaciteta, n. pr. za barvila, danes skoraj še enkrat toliko kot l. 1914, bomo razumeli, da producenti kar hrepenijo po tem, da se ta fabrikacija internacionalno uredi. Najznamenitejše je, da se celo angleška kemična industrija, ki je bila dokaj ekskluzivna, nagiblje k načrtom skupnega delovanja. Neverjetno ali istinito je, da obstoji danes že živahna propaganda za sodelovanje angleške kemične industrije z nemško. Seveda je mnogo vplivnih faktorjev, ki delujejo energično proti skupnemu poslovanju v kemični industriji. Vplivni argumenti so v prvi vrsti vojaške narave. Zaradi tega se države z ozirom na obrambo lastnih dežel boje vezali se tozadevno na kak način v zmislu internacionalnega sodelovanja.

Iz gornjih kratkih izvajanj je razvidno, da mnogoštevilni in kaj različni faktorji delujejo za doseg gospodarskega sporazuma v svrhu asanacije razrušenega evropskega gospodarstva. Precej se je že doseglo, vendar je še mnogo nasprotstev in ovir. Te ovire izhajajo deloma iz povojne psihoze, bolj intenzivno pa iz protekcijonističnega razpoloženja novih evropskih držav. Da imperialistično stremljenje, prenapeti nacijonalizem, subverzivne socijalne struje itd. močno ovirajo vzpostavitev normalnih gospodarskih razmer v Evropi in pa na svetu sploh, je razvidno iz poteka političnega in socijalnega življenja v desetletju po vojni.

Ali tudi iz vrst velikih gospodarskih podjetij vidimo tu in tam prizadevanja, ki niso ravno usmerjena na pospeševanje normalizacije gospodarskih razmer. Posebno jasno se to vidi pri separalističnem delovanju velikih parobrodskih družb kakor n. pr. Morgan Trust, Hapag, Severonemški Lloyd, Harriman ladijski koncern.

Anion Podgoršek

Valovanje v mednarodni trgovini v letu 1927

Mednarodna trgovska zbornica v Parizu je izdala aprila meseca t. l. zanimivo poročilo o gospodarskem položaju v l. 1927, ki ga je sestavil njen predsednik Alberto Pirelli. Poročilo vsebuje podatke o produkciji, mednarodni trgovini, trgovinski politiki posameznih držav, prometnih sredstvih in prometu, ročnem delu in emigraciji, financah, obrestni meri in borzah. V naslednjem priobčujemo nekaj statističnih podatkov, ki se nanašajo na razvoj mednarodne trgovine.

Težko je stisniti v navadno formulo splošno valovanje svetovne zunanje trgovine v l. 1927 napram l. 1926, deloma radi fluktuacij cen, deloma pa radi sprememb vrednosti deviz v znatnem številu dežel; navedene fluktuacije spreminjajo namreč od leta do leta zmisel številke z ozirom na vrednosti, v katerih so izražene trgovinske statistike.

Če primerjamo n. pr. vrednost zunanje trgovine 25 glavnih držav sveta, pokaže primerjava l. 1927 napram l. 1926 povečanje svetovne zunanje trgovine za približno 6–7%. Ako pa motrimo padec splošnega nivoja cen tekom leta 1927, moremo iz njega sklepati, da je bilo povečanje stvarnega volumena svetovne zunanje trgovine v toku preteklega leta še večje od navedenih odstotkov.

Pomembno je omeniti, da je bila na povečanju mednarodne trgovine Evropa udeležena sorazmerno v večji meri, ko ostali deli sveta. Nje sledi latinska Amerika, Združene države in Azija.

V letu 1927 se je vzdrževala tendenca — očitna že od konca vojne sem — stalnega naraščanja kontinentalne trgovine; te tendence ne zavira naraščajoča industrializacija novih dežel — kljub njih manjšemu izvozu sirovin in slabejšemu uvozu gotovih izdelkov — kajti znano je, da poveča industrializacija kake dežele njeno kupno moč in uslvarja nove potrebe po tvorniških produktih.

Sledeči podatki naj pokažejo bistvene znake in glavne spremembe v zunanji trgovini glavnih držav sveta v letu 1927.

V Združenih državah Amerike se niso izvršile pomembne spremembe napram letu 1926. Vrednost izvoza se je zmanjšala za 5,6%, vrednost uvoza pa povečala za 1,2%. Kreditni saldo trgovinske bilance se je zvišal od 378 na 681 milijonov dolarjev.

Zunanja trgovina Združenih držav v milijonih dolarjev:

	1927	1926
Uvoz	4184	4431
Izvoz	4865	4809
	Saldo	378
	Celokupna številka zunanje trgovine .	9240

Zmanjšanje vrednosti uvoza je pripisali padcu cen (posebno kavčuka in kave), tako da je možno trditi, da količine uvoza niso bile nižje od

onih leta 1926. Tudi izvoz se je po volumenu povečal približno za 10%. Združene države so obdržale svojo pomembno pozicijo kot izvozniška dežela tvorniških proizvodov (ki so v letu 1927 predstavljali več ko 42% celokupnega izvoza) in kot uvozniška dežela sirovin. Med slednjimi se je kavčuk zvišal po količini, a zmanjšal po vrednosti, svila znatno povečala po količini, a nekoliko znižala po vrednosti, volna pa zmanjšala po količini in vrednosti. Izvozne številke prikazujejo povečanje cerealij, bombaža, petroleja, bakra, strojev in avtomobilov. Občuten padec izvoza izkazuje premog, ki se je zmanjšal napram letu 1926 skoraj za polovico. To pa je zakrivil v značni meri štrajk ameriških rudarjev v letu 1927.

Če motrimo spremembe, ki so se izvršile z ozirom na geografično porazdelitev izvozne trgovine Zedinjenih držav v l. 1927 napram prejšnjemu letu, opazimo znatno povečanje z ozirom na Kanado, ki sledi kot odjemalka ameriškega eksporta Veliki Britaniji, katere zavzema prvo mesto že od začetka zgodovine Združenih držav. Povečali so se dalje trgi v Evropi in Afriki, zmanjšali pa v Aziji, Južni Ameriki in Oceaniji.

Volumen celokupne trgovine Zedinjenih držav se je povečal v primeri s predvojno dobo in upoštevajoč spremembe cen od 100 na 169; izvoz se je zvišal od 100 na 169, uvoz pa od 100 na 178. K povečanju uvoza so prispevale posebno Azija (od 15'3 na 30%), Kanada in Nova Zemlja (od 7 na 11'6%) ter Južna Amerika (od 12'2 na 12'4%). Uvoz iz Evrope je padel od 49'5 na približno 30'5%, kljub temu pa je ohranila Evropa prvo mesto med dobavnimi kontinenti Zedinjenih držav.

Na povečanem izvozu so udeležene najbolj Azija (od 5'6 na 11'5%) in Južna Amerika (od 5'6 na 9%). Izvoz v Evropo se je sicer znižal (od 62'3 na 47'6%), a vseeno ostane Evropa še vedno najvažnejša odjemalka Amerike, za katero je njen gospodarski napredek in pojačanje kupne moči vitalnega pomena.

V Veliki Britaniji se je zunanja trgovina v l. 1927 znatno zboljšala napram l. 1926, četudi so se še občutile neugodne posledice, ki jih je povzročila premogovna kriza v l. 1926.

Njen uvoz se je zmanjšal približno za 7'7% v primeri z letom 1925, uvoz za 8'4%, reeksporlna trgovina pa za 20% napram l. 1925. Vendar velja tudi za Anglijo isto, kar smo že omenili pri Zedinjenih državah: Velika vrsta vrednostnih sprememb je v tesni zvezi s fluktuacijo cen. To velja n. pr. za sirovo volno, njen uvoz se je zmanjšal po vrednosti, ter za sirovi bombaž, ki izkazuje občuten padec i po količini i po vrednosti. Izvozne številke pa kažejo zadovoljivo zboljšanje pri bombažnih in volnenih ružah; ravnotako se je zboljšal tudi izvoz bombažnega in volnenega blaga napram l. 1926 in se približuje izvozu v l. 1925.

Izvoz premoga je bil znaten po volumenu, a manjši po vrednosti. Tudi pri izvozu železa in jekla je opaziti znake zboljšanja, četudi izvozne številke še ne dosežajo onih v l. 1923 in 1913. V veliki meri se je nadalje povečal izvoz strojev, medtem ko izkazuje eksport avtomobilov le majhen prirastek.

V primeri s predvojno dobo moremo konstatirati, da se je zmanjšal delež Evrope na zunanji trgovini Anglije in se povečal delež Severne Amerike in Oceanije.

Dorazdelitev angleške zunanje trgovine:

Uvoz:	Evropa	Afrika	Azija	Severna	Južna	Avstralija	Skupaj
	%	%	%	Amerika	Amerika	%	
1913	40'53'	6'10	12'71	23'86	9'06	7'74	100
1925	32'73	7'12	13'55	27'39	8'71	9'90	100
1927	36'99	7'16	13'47	24'18	9'60	8'60	100

Izvoz (britanski produkti):	Evropa	Afrika	Azija	Severna	Južna	Avstralija	Skupaj
	%	%	%	Amerika	Amerika	%	
1913	34'64	9'84	25'50	11'99	9'59	8'71	100
1925	32'01	11'61	22'83	13'01	9'11	11'43	100
1927	30'27	12'00	23'57	13'15	8'93	12'08	100

Izvoz (uvoženo blago):	Evropa	Afrika	Azija	Severna	Južna	Avstralija	Skupaj
	%	%	%	Amerika	Amerika	%	
1913	56'02	3'31	2'48	32'36	1'97	3'96	100
1925	66'21	2'87	1'85	24'45	1'13	3'49	100
1927	68'28	3'51	2'63	31'29	1'31	2'98	100

V toku l. 1927 je bilo razmerje uvoza, izvirajočega iz britskega imperija in namenjenega metropoli, mnogo nižje od onega v l. 1925, a znatnejše od l. 1913. Od britanskega izvoza je bilo 42'56% namenjenih britskemu imperiju napram 39'18% v l. 1925 in 37'18% v l. 1913.

	Uvoz		Izvoz		Reeksport	
	Tuje	Britski	Tuje	Britski	Tuje	Britski
	dežele	imperij	dežele	imperij	dežele	imperij
	%	%	%	%	%	%
1913	75'13	24'87	62'82	37'18	87'58	12'42
1925	70'37	29'63	60'82	39'18	89'40	10'60
1926	72'73	27'27	55'21	44'79	88'71	11'29
1927	74'13	26'87	57'44	42'56	88'92	11'08

V Nemčiji se je celokupna števila izmenjav v mednarodni trgovini zvišala od 19'8 milijard mark v l. 1926 na 24'4 milijard mark v l. 1927, torej skoraj za 25%. Sledeče števila nudijo sliko razvoja v toku zadnjih let.

Zunanja trgovina Nemčije v milijardah mark:

Uvoz:	Zivila	Sirovine	Končni izdelki	Skupaj
1924	2'7	4'6	1'7	9'1
1925	4'0	6'2	2	12'4
1926	3'6	4'9	1'4	10
1927	4'4	7'1	2'5	14'1
Izvoz:	Zivila	Sirovine	Končni izdelki	Skupaj
1924	0'438	0'91	5'19	6'5
1925	0'517	1'64	6'62	8'8
1926	0'476	2'33	6'96	9'8
1927	0'418	2'24	7'55	10'2

Sedanji položaj je posledica razmaha v industriji, ki ga je povzročil pojačani konzum na notranjem trgu.

Uvoz sirovin se je v l. 1927 povečal napram l. 1926 za 44%, uvoz živil in pijač pa za 30%. Nemška industrija, predvsem tekstilna, ni mogla popolnoma zadostiti potrebam domačega trga, istočasno pa je vzdržala, odnosno celo izboljšala svojo pozicijo na zunanjih tržiščih.

Izvoz tvorniških izdelkov, ki predstavlja 73% vsega izvoza, se je zvišal za 8%. Med končnimi izdelki, kateri so se izvažali, je navedli tekstilije z 1'5 milijarde mark (napram 1'65 v l. 1926), dalje proizvode metalurškične in rudarske industrije z 1'424 milijarde (napram 1'372 v l. 1926), kemične produkte z 820 milijoni napram 735 v l. 1926) in izdelke strojne industrije s 730 milijoni (napram 630 v l. 1926).

Če primerjamo številke l. 1913 in preračunamo vrednosti v l. 1927 v predvojni, vidimo, da se je v primeri z l. 1913 zmanjšala celokupna številka izmenjanega blaga za 8'8%. To izvira iz tega, ker je povečanje uvoza za 6% popolnoma izenačila redukcijo izvoza za 24'5% v primeri z l. 1913.

Francija je radi revalorizacije svojega denarja doživela približno 10%-no znižanje vrednosti izmenjanega blaga; nasprotno pa se je volumen izmenjav povečal za 12%. Saldo trgovinske bilance je izkazal konec l. 1927 previšek kreditne strani v znesku 2'3 milijarde frankov. Uvoz se je zvišal za 8%, izvoz pa za 16%. Živila in nekatere sirovine kažejo občutno povečanje uvoza napram izvozu. Med sirovinami opazimo znižanje samo pri bombažu in pri železni rudi. Končni izdelki kažejo zmanjšanje za 17% pri uvozu in za 13% pri izvozu.

Zunanja trgovina Francije v milijonih frankov:

	1927	1926
Uvoz . . .	52.852	59.598
Izvoz . . .	55.224	59.677
Saldo . . .	2.372	79

Izvoz Francije v Nemčijo se je zvišal od 4'5 milijard frankov v l. 1926 na 6'5 milijard frankov v l. 1927. Naglasili je dalje, da je narasla trgovina Francije s kolonijami na 15 milijard frankov, medtem ko je znašala pred vojno samo 1'5 milijarde frankov.

V Italiji se je radi padca cen, ki ga je povzročila večja kupna moč denarja, zmanjšala celokupna vrednost izmenjanega blaga v uvozu za 21, v izvozu pa za 11%. Zboljšanje trgovinske bilance se ceni na 34%.

Zunanja trgovina Italije v milijonih lir:

	1927	1926
Uvoz . . .	20.374	25.879
Izvoz . . .	15.615	18.665
Saldo . . .	4.759	7.214

Kar se tiče glavnih predmetov, je opazili zmanjšanje uvoza bombaža, volne, litega železa, železa in jekla, a povečanje izvoza bombažnih nili, umetne svile, svilenega blaga ter avtomobilov.

V primeri s predvojno dobo in upoštevajoč spremembe cen, je konstatirali povečanje uvoza za 15%, izvoza pa približno za 30%.

V Belgiji se je v l. 1927 v veliki meri povečala zunanja trgovina. Skupna vrednost uvoza se je zvišala za 27%, izvoza pa za 36'8%. Debitni saldo bilance se je zmanjšal od 3'5 na 2'7 milijarde frankov. Količina eksporta dovršenih izdelkov se je znatno pomnožila. V toku zadnjega leta je bila posebno aktivno udeležena na trgovini za Belgijo Nemčija. Slednja zavzema danes drugo mesta med dobavitelji in kupci.

Zunanja trgovina Belgije v milijonih frankov:

	1927	1926
Uvoz . . .	29.179	23.000
Izvoz . . .	26.447	19.500
Saldo . . .	2.732	3.500

Zunanja trgovina Nizozemske se je v celoti ugodno razvijala. Pomnožila je svoj uvoz za 4%, izvoz pa za 8%. Posebno je narasel izvoz živine in živil.

Zunanja trgovina Nizozemske v milijonih holandskih goldinarjev:

	1927	1926
Uvoz . . .	2.548	2.441
Izvoz . . .	1.899	1.749
Saldo . . .	649	692

Švica je v toku l. 1927 povečala svoj uvoz za 6, izvoz pa za 10%. Trgovinska bilanca se je torej znatno izboljšala. Uvoz sirovin in izvoz tvorniških izdelkov se je povečal, kar znači ugoden razmah švicarske industrijske delavnosti.

Zunanja trgovina Švice v milijonih frankov:

	1927	1926
Uvoz . . .	2.563	2.474
Izvoz . . .	2.023	1.836
Saldo . . .	- 540	- 578

V češkoslovaški označuje porast zunanje trgovine neumorno in vztrajno aktivnost te dežele.

Zunanja trgovina Češkoslovaške v milijonih č. kron:

	1927	1926
Uvoz . . .	17.927	15.261
Izvoz . . .	20,124	17.848
Saldo . . .	2.198	2.587

Saldo trgovinske bilance Poljske je debiten radi velikega uvoza strojev in sirovin.

Zunanja trgovina Poljske v milijonih frankov:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.680	896
Izvoz . . .	1.459	1.306
Saldo . . .	- 221	- 410

Zunanja trgovina skandinavskih dežel se v svoji celoti ni posebno spremenila. Skupna vrednost zunanje trgovine Norveške se je neznatno znižala. Številke danske zunanje trgovine so precej slične onim v l. 1926, švedska pa je imela neznamen saldo v svoji trgovinski bilanci.

Zunanja Irgovina Norveške v milijonih norveških kron:

	1927	1926
Uvoz . . .	983	1.093
Izvoz . . .	684	811
Saldo . . .	- 299	- 282

Zunanja Irgovina Švedske v milijonih švedskih kron:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.575	1.489
Izvoz . . .	1.611	1.419
Saldo . . .	46	- 70

Zunanja Irgovina Danske v milijonih danskih kron:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.658	1.620
Izvoz . . .	1.444	1.405
Saldo . . .	- 214	- 215

Za Španijo so na razpolago samo podatki za prvo polletje leta 1927. V primeri z l. 1926 izkazujejo povečanje i pri izvozu i pri uvozu.

Zunanja Irgovina Španije v milijonih pezet:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.218	1.152
Izvoz . . .	1.020	858
Saldo . . .	- 198	- 294

V Avstriji in Ogrski je kljub povečanju zunanje trgovine narasel deficit v bilanci zunanje trgovine. Povečala se je nadalje zunanja trgovina Bolgarije in Grške, medtem ko se je v Jugoslaviji in v Rumuniji v izvestni meri zmanjšala.

Zunanja Irgovina Avstrije v milijonih šilingov:

	1927	1926
Uvoz . . .	3.141'2	2.844'6
Izvoz . . .	2.038'6	1.744'9
Saldo . . .	- 1.102'6	- 1.099'7

Zunanja Irgovina Ogrske v milijonih pengov:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.156	952
Izvoz . . .	803	870
Saldo . . .	- 356	- 82

Zunanja Irgovina Grške v milijonih drahem:

	1927	1926
Uvoz . . .	700	646
Izvoz . . .	410	350
Saldo . . .	- 290	- 181

Zunanja Irgovina Jugoslavije v milijonih dinarjev:

	1927	1926
Uvoz . . .	7.153	7.637
Izvoz . . .	6.400	7.818
Saldo . . .	- 753	181

Zunanja Irgovina Rumunije v milijonih lejev:

	1927	1926
Uvoz . . .	33.885	37.156
Izvoz . . .	37.966	38.222

Saldo . . . 4.081 1.066

Zunanja Irgovina Bolgarije v milijonih levov:

	1927	1926
Uvoz . . .	5.955	6.276
Izvoz . . .	5.974	5.618

Saldo . . . 19 - 658

Za Sovjetsko Rusijo izkazujejo oficijelne statilike l. 1926/27 povečanje izvoza in zmanjšanje uvoza, tako da je Irgovinska bilanca leta 1927 zaključila s kreditnim saldov. Vrednost zunanje Irgovine v l. 1926/27 je manjša od one v letih 1909/1913 za 61'3%, od katerih odpade 55'9% na uvoz in 65'1% na izvoz.

Zanimivo je, na katere dežele se porazdeli sovjetska zunanja Irgovina. Zmanjšal se je uvoz iz Nemčije, Anglije in Italije, medtem ko se je zvišal import iz Amerike in v izvestni meri tudi iz Francije. Ruski eksport je napredoval v Anglijo, Nemčijo in Francijo, padel pa je z ozirom na Letonijo in Združene države.

Zunanja Irgovina Rusije v milijonih červoncev:

	1927	1926
Uvoz . . .	623'8	673'7
Izvoz . . .	678'2	589'1

Saldo . . . 54'4 - 48'6

Glede glavnih ameriških dežel, izvzemši Zedinjene države, je omeniti, da se je zboljšala Irgovina v Argentini in sicer bolj v eksportu ko v importu. Slabši pa je položaj v Braziliji in Kanadi.

Zunanja Irgovina Brazilije v tisočih funtov:

	1927	1926
Uvoz . . .	65.278	66.314
Izvoz . . .	70.818	77.705

Saldo . . . 5.540 11.391

Zunanja Irgovina Argentline v milijonih pesov:

	1927	1926
Uvoz . . .	856'6	822'4
Izvoz . . .	1.008'1	792'1

Saldo . . . 151'5 - 30'3

Zunanja Irgovina Kanade v milijonih dolarjev:

	1927	1926
Uvoz . . .	1.004	926
Izvoz . . .	1.106	1.143

Saldo . . . 102 217

V Japonski se je uvoz zmanjšal za 8%, ne da bi bil pri tem doživel izvoz znatno spremembo. Saldo Irgovinske bilance se je zboljšal kljub finančni krizi, ki je zadela deželo l. 1927.

Zunanja Irgovina Japonske v milijonih jenov:

	1927	1926
Uvoz . . .	2.358	2.563
Izvoz . . .	2.065	2.118
Saldo . . .	- 293	- 445

V Indiji se je kreditni saldo trgovske bilance nekoliko zmanjšal, celokupna vrednost izmenjanega blaga pa se je neznačno zvišala.

Zunanja Irgovina britanske Indije v milijonih rupij:

	1927	1926
Uvoz . . .	246	233
Izvoz . . .	316	321
Saldo . . .	70	88

Kar se tiče končno Kitajske, ki zanjo še ni na razpolago definitivnih podatkov, se zunanja Irgovina karakterizira po zmanjšanju uvoza za 12% in izvoza za 6% v l. 1927 napram l. 1926. Trgovina je posebno narasla v južnih in centralnih pristaniščih v nasprotju s severnimi, katerih aktivnost je bila ovirana po stalnih političnih in vojaških konfliktih.

Zunanja Irgovina Kitajske v tisočih hongkongskih taelov:

	1927	1926
Uvoz . . .	1,000.000	1,124.220
Izvoz . . .	859.000	864.295
Saldo . . .	- 141.000	- 259.925

Pomorska Irgovina

V dopolnitev dosedaj navedenih podatkov v svetovni trgovini je treba kralko omeniti še gibanje pomorske Irgovine v l. 1927 v nekaterih glavnih državah, kljub temu, da niso na razpolago povsem ločni podatki.

V Veliki Britaniji se je pomorska Irgovina zvišala v l. 1927 napram l. 1926 in 1925. Čista tonaža z nalovorjenim blagom se je povečala v l. 1927 za 9% glede vkrcanja in za 2% glede izkrcanja napram l. 1925.

Gibanje pomorske Irgovine v Veliki Britaniji:

	Čista tonaža z obremeniljivo		
	1927	1926	1925
Vkrcanje . . .	60,589.382	64,180.623	55,511.485
Izkrcanje . . .	63,497.731	46,961.763	62,312.337

Združene države kažejo za prvih 11 mesecev l. 1927 napram l. 1926 povečanje čiste tonaže z nalovorjenim blagom v iznosu 3% glede vkrcanja. Izkrcanje pa prikazuje zmanjšanje za 3%.

Valovanje pomorske Irgovine v Zedinjenih državah:

	Čista tonaža z obremeniljivo	
	1927	1926
Vkrcanje . . .	49,316.183	47,943.557
Izkrcanje . . .	55,635.790	57,504.359

To zmanjšanje je pripisali redukciji izvoza premoga, ki se je znižal od 27'2 mil. ton v l. 1926 na 15'2 mil. ton v l. 1927.

Gibanje pomorske trgovine v glavnih pristaniščih Nemčije prikazuje v l. 1927 zvišanje za 5'8% napram l. 1926. Število pristalih in odplulih ladij se je pomnožilo za 1'7%.

Gibanje pomorske trgovine v glavnih nemških pristaniščih v tisočih ton in odstotkih parnikov popolnoma ali deloma nalovljenih:

	1927	1926	1927 %	1926 %	1913 %
Prislale ladje	40.663	38.277	92'6	80'2	92'6
Odplule ladje	40.493	38.317	73'2	80'9	70'0

V Franciji se je množina izkrcanega blaga tekem prvih 11 mesecev l. 1927 povečala napram isti periodi l. 1926 za 23'3%. Količina vkrcanega blaga pa se je zvišala za 7'9%.

Povečanje količine izkrcanega blaga so povzročili v prvi vrsti premog, živila in nekatere sirovine.

Gibanje vkrcanega in izkrcanega blaga v tonah:

	1927	1926
Izkrcano blago . . .	41,672.700	33,783.600
Vkrcano blago . . .	9,892.900	9,163.000

V Italiji se je množina izkrcanega blaga povečala približno za 18%, množina vkrcanega pa za 2%. Povečanje množine izkrcanega blaga je pripisali v veliki meri pojačanemu uvozu premoga.

Gibanje vkrcanega in izkrcanega blaga v tonah:

	1927	1926
Izkrcano blago . . .	28,118.420	23,835.561
Vkrcano blago . . .	9,099.605	8,894.878

Pomorska trgovina Nizozemske se je v toku 10 mesecev l. 1927 zvišala napram l. 1926 za 25'9% z ozirom na izkrcano blago. Glede vkrcanega blaga pa je konstatirati zmanjšanje za 25%.

Navedene spremembe v izkrcanem blagu so povzročili železna ruda, izvirajoča zlasti iz Norveške, Švedske in Španije, cerealijske in premog. To blago se je prevažalo preko Rotterdama in Amsterdama.

Zmanjšanje vkrcanega blaga pa je nastalo radi padca prevoza premoga, ki se je pojavilo posebno občutno v pristanišču Rotterdam po koncu angleške premogovne stavke.

Gibanje vkrcanega in izkrcanega blaga v tisočih ton:

	1927	1926
Izkrcano blago . . .	9.230	7.330
Vkrcano blago . . .	5.098	6.886

Kar se tiče Belgije, lahko navedemo zvišanje čiste tonaže pristalih in odplulih ladij za 3'5%.

Gibanje vkrcanega in izkrcanega blaga, čista tonaža:

	1927	1926
Prislale ladje . . .	27,825.695	26,944.889
Odplule ladje . . .	27,828.989	26,946.808

Kar se tiče končno svetovnega lrga prevoznških tarif, je ugotoviti, da kaže v l. 1927 splošno tendenco padanja napram l. 1926.

Valovanje indeksnih števil tovornških tarif v toku l. 1927 (podlaga 1923 = 100):

Januar	108	Julij	91
Februar	108	Avgust	94
Marec	107	September	96
April	101	Oktober	95
Maj	101	November	95
Junij	96	December	91

V primeri s štiriletjem 1922—1925 je možno ugotovili znižanje tovarniških tarif na najvažnejših britanskih linijah, izvzemši liniji »Avstralija—Velika Britanija« in »La Plata—Velika Britanija«. Pri teh je povzročilo porast tarif povečanje ekspedicij cerealij iz Argentine in Avstralije. Znižale so se nadalje tarife za prevoz angleškega premoga na liniji »Pays de Galles—Port Said« in »Pays des Galles—La Plata«. Istotako so se zmanjšale tarife za prevoz premoga iz Rotterdama v Italijo, Tovorniške pristojbine za prevoz bombaža iz Galvestona v Združenih državah v Bremen so se zvišale, zmanjšale pa za prevoz petroleja iz Zedinjenih držav. Nadalje so se znižale tarife za prevoz železne rude, izvzemši na progi »Bilbao—Cardiff«, ki so nekoliko porasle napram l. 1926. Pristojbine za prevoz lesa so se znižale na balliških linijah, zvišale pa na liniji »Belo morje—Velika Britanija«.

R. G.

Trgovsko nadaljevalno šolstvo in novi pravilnik

(Konec)

Kateri od teh predmetov naj bi se predavali na Irgovskih nadaljevalnih šolah — pravilnik ne omenja. Določa pa 8tedenskih ur, katerih raspored predpiše ministrstvo Irgovine in industrije. Za Irgovske nadaljevalne šole, je sedanji učni načrt mnogo prikladnejši. Začetek šole naj bi bil 15. septembra in konec pa 15. maja, odnosno 15. junija. Konec šolskega leta predvideva pravilnik za III. razred izpite, ki jih morajo polagati vsi vajenci. To bi bilo po mojem mnenju umestno in tudi priporočljivo. Nekaj novega pa ima pravilnik glede zdravstva. Za vsako šolo je določen zdravnik, ki početkom šolskega leta pregleda vse vajence, jih po potrebi zdravi ter jim daja zdravila. Za ta posel prejme zdravnik honorar letno od 1200 do 1800 Din. Radoveden sem, če bo našla uprava teh šol zdravnika, ki bo zdravil 100—300 vajencev vse leto za ta bori honorar. Prisiliti pa ne moremo nobenega zdravnika, da bi moral ta posel prevzeti, ker je to v nasprotju z zakoni o zavarovanju delavcev. Vse potrebne šolske tiskovine predpisuje ministrstvo Irgovine in industrije, liska in zalaga jih pa »Državna šlampařija v Beogradu«, kar je gotovo najvažnejše v pravilniku. Vse kazni izreka, kakor že rečeno, ministrstvo Irgovine in industrije. Krajevna obrtna oblast posameznike le zasliši, potem pa pošlje ves akt ministrstvu Irgovine in industrije v rešitev. Šolski odbori, obrtna oblastva nimajo

pri tem nobene besede, te imajo samo nalogo, da stranko zaslišijo fer pošljejo zadevni elaborat ministrstvu. Sedaj si lahko predstavljamo ta velikanski državni aparat, ki bo moral poslovati samo za kazni s polno paro in s pravim razumevanjem, ako bo hotel, da bo stvar v redu. Prepričan pa sem, da bodo na podlagi tega pravilnika mnogi prizadeti vajenci že davno, davno na prostem in na samostojnih nogah, predno bo rešen akt o njihovem kaznovanju.

Interesantna je sestava obrtnega šolskega odbora, ki predpisuje:

1. Predsednik je načelnik občine (župan) ali njegov namestnik.
2. Člani so: upravitelji splošno obrtnih šol, obrtno-trgovskih in trgovskih nadaljevalnih šol.
3. 4 obrtniki, ki jih izberejo obrtne korporacije. Če je pa šola obrtno-trgovska, potem pridejo v odbor še 3 Irgovci, ki jih izbere trgovske korporacije.
4. 1 industrijalec, ki ga izvoli industrijska ali obrtna komora.
5. Če so ženske obrtno-nadaljevalne šole, tudi zastopnice ženstva.
6. Zdravnik, ki ga imenuje minister Irgovine in industrije.
7. V Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Splitu, Osijeku in Nov. Sadu pride v odbor tudi 1 član obrtno-trgovske zbornice.

Če pa je v kraju Irgovsko nadaljevalna šola — o sestavi tega odbora pravilnik molči.

Imamo takorekoč tri vrste nadaljevalnega šolstva, izmed katerih moramo staviti Irgovsko nadaljevalno šolstvo na prvo mesto, ker moramo od Irgovskega pomočnika, odnosno od Irgovca samega vedno več zahtevati, kakor od obrtnika. Zelen pa bi, da bi se tudi obrtniški stan intelektualno dvignil. Pravilnik pa ravno o Irgovsko nadaljevalnih šolah najmanj omenja. To se vidi, povdarjam še enkrat, da sestavitelji tega pravilnika ustroja teh šol sploh ne poznajo. Oblastni šolski odbor je sestavljen sledeče:

1. Veliki župan.
2. Šef gradbene oblasti sekcije(?).
3. Predsednik oblasnega odbora.
4. Predsednik krajevnega obrtno-šolskega odbora.
5. 3 člani zbornice, od katerih mora biti 1 Irgovec.

To naj bi bil tedaj odbor, ki je v njem zastopan edino 1 Irgovec. Kako se vse to ujema z vzdrževanjem šol in obstoječimi šol. odbori posameznih gremijev — ni težko uganiti. V celem vidimo, da je Irgovski stan tako v predvidenih odborih, kakor v splošnem zaposlavljen in je sploh vprašanje, če bo v bodoče obstojal kak enak šolski odbor Irgovskih gremijev, kakoršnega imamo sedaj. Kokšne bodo pa šole, si napravi sliko na podlagi navedenega lahko vsak sam.

Čl. 28. pravi:

Kot upravitelji pridejo v pošteb direktorji strokovnih, srednjih in meščanskih šol, upravniki strokovnih obrtno-nadaljevalnih in osnovnih šol in v slučaju potrebe tudi strokovnjaki iz »prakse«. O kvalifikaciji teh oseb ne govori, samo da je »nastavnik« in da vrši službo, kako, to je druga stvar!? Prednost pa daje onim učnim močem, ki že več let delujejo na teh šolah. Pri tej priliki moram omeniti, in tudi poudarjati, da je to šolstvo izročeno povsod, razen par izjem, osnovnošolskemu, a za te

šole kvalificiranemu učitelstvu, ki edino zamore prevzeti garancije za splošen napredek in povoljne uspehe, ki bazirajo docela na metodično-didaktičnem razumevanju in delovanju posameznih učiteljev. Osnovnošolsko učitelstvo je te šole dvignilo v strokovnem, vzgojnem in moralnem oziru in samo njemu se imamo zahvaliti, da imamo danes v Sloveniji to šolstvo na tej stopnji. In ko so se raznesle novice, da nameravajo napraviti nekatere kategorije učitelstva naskok na obrtne in trgovske nadaljevalne šole, so opravičeno zadoneli protesti od učitelstva vseh pokrajinskih prestolic naše domovine proti nameravani nakani. Odkrito moramo priznati, da je za to šolstvo kvalificirano osnovnošolsko učitelstvo, ki že desetletja uspešno deluje na tem polju, kos svoji nalogi, ki jo izvršuje z vso svojo vnemo in ambicijo in s priznano metodično spretnostjo. Da to povdarjam, se mi je zdelo potrebno.

Pravilnik vsebuje dalje tudi člen, ki določa, da ima minister Irgovine in industrije pravico določiti honorarje upravitelju in učitelstvu nadaljevalnih šol. Torej minister predpisuje honorarje — občina in prizadeti kraji pa plačajte. To je še sreča, da so honorarji tako nizko določeni, da ne bomo našli nikogar, ki bi bil pripravljen poučevati za tako nagrado, pa tudi občine in stanovske korporacije ne bodo prišle na ta način v zadrego. Na podlagi tega člena in drugih določil, ki jih vsebuje pravilnik, se je hrvaško učitelstvo takoj oglasilo in je v svoji spomenici z dne 15. marca t. l. zahtevalo revizijo tega pravilnika, sporazumno s pedagoško-didaktičnim ter praktičnim mišljenjem učitelstva, ki je dosedaj deset- in desetletja vodilo in vzdrževalo te šole z nad vse zadovoljivimi uspehi. Poleg tega zahteva hrvaško učitelstvo, da se mora priznati prvenstvo poučevanja na nadaljevalnih šolah ravno učitelstvu, ki se odlikuje baš po svojih metodično-didaktičnih postopkih in po svojih dosedanjih uspehih v strokovnem in splošnem oziru. Končno zahteva spomenica, da mora ostati dosedanji honorar v znesku Din 30' — za tedensko učno uro.

Za vsako nadaljevalno šolo predpisuje pravilnik tudi knjižnico, ki pa jo mora voditi seveda učitelj srbohrvaščine. Pač značilno za naše razmere!!

Iz navedenega sledi, da je pravilnik za naše prilike nesprejemljiv in ga moramo z vso odločnostjo zavrniti. Pravilnik ne pozna ne gremijev, ne stanovskih korporacij, niti referentov pri velikih županijah in ni v tej stilizaciji primeren niti za najbolj oddaljene in zapuščene kraje, pa bodi kjerkoli. Ako hočemo sestaviti pravilnik za nadaljevalno-strokovno šolstvo, moramo prilegniti k temu delu strokovnjake iz vse države in predvsem one, ki že desetletja delujejo na tem polju in ki bi iz svoje prakse napisali in začrtali marsikaj dobrega. Na vsak način naj bi bila zastopana v tej anketi Slovenija, kjer je to šolstvo najbolj razvito in organizirano. Bodoči pravilnik naj bo globoko zamišljen, preudaren, širokogruden — torej okviren — da bo lahko na podlagi tega vsaka pokrajina uredila to šolstvo po svoje in svojim prilikam ter že obstoječim razmeram primerno. Naše trgovske in obrtne korporacije bodo morale s paznim očesom zasledovati bodočo sestavo pravilnika in skrbeti bodo morale pravočasno, da bomo tudi mi sodelovali pri tem delu, da ne bomo mogoče pozneje zopet razočarani. Stojmo tedaj budno na straži in pazimo, da ne bodo naši, z velikim trudom pridobljeni uspehi skrahirali, temveč da bomo strokovno-nadaljevalno šolstvo še dvignili in to čim više.

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

L. 1726 so se zapletli ljubljanski Irgovci v afero, ki jim je prinesla le novega razburjenja, škode in sramote. Sklicujoč se na razne drago plačane in težko priborjene privilegije, so loškimi podložnikom brižinskih škofov zaplenili 27 lovorov platna, vrednega nad 4000 gld. in namenjenega na Laško. Loški (brižinski) kajžarji pa so znali pridobiti deželne odbornike, ki so ukazali, da se jim mora platno vrniti. Dasi so Irgovci obetali polovico platna cesarski blagajni in bi moral po privilegiju sam cesar odločiti, kam s platnom, ki je po zaplembi ležalo shranjeno na loškem gradu, so kar deželni odborniki odločili: platno se vrne kmetom! Kmalu nato so meščanski Irgovci vnovič zaplenili Ločanom 54 lovorov platna, a loški podložniki so pridrli od vseh krajev skupaj ter vzeli meščanom in biričem zaplenjeno platno. Z največjo glorijo in triumfom so ga odvedli zopet domov, ko so poprej še Irgovce in njih posle pošleno pretepli, osovali in opsovali. Irgovci so se sklicevali na privilegije, a Ločani so se jim rogali in deželni odborniki so jim pritrdili.

A Ljubljančani še niso odnehali. Vzeli so tretjič loškimi kmetiškim Irgovcem lovor usnja, peldeset parov uzd, nekaj samokresov, več pušk ter lovor srpov in kos. Loški grajski oskrbnik pa je udaril s svojimi ljudmi za meščanskimi biriči, jim vzel zaplenjeno robo in jo vrnil kmetom. Vrh vsega je še zagrozil Ljubljančanom, naj se zaboga več ne prikažejo na loških lleh, kjer nimajo ničesar iskati, sicer jim bo gorje! Tako je bil za ljubljanske Irgovce tudi patent iz l. 1725 le kos dragega, lepo popisane nega in s pečalom okrašenega papirja.

Razočarani in užaljeni so se zalekli z novo prošnjo k cesarju in mu dokazovali, da morajo zaradi kmetiških Irgovcev propasti ne le vsi meščanski Irgovci, nego tudi mesla, ki imajo glavne dohodke od Irgovcev. Opisali so razmere na deželi, kjer kmetlje puščajo polja neobdelana ter se bavijo le z obrljo in lihočapstvom, zakolnim in nesramno celo javnim kupčevanjem, od česar trpe škodo plemstvo in stanovci ter sploh obča blaginja. Jadikovali so, da so prej zmerom prihajali tuji Irgovci v Ljubljano kupovat platno in drugo robo; prinašali so denar v mesto in so imeli od dobička delež ne le meščani, nego tudi kmetlje, ki so spečavali svoje blago v Ljubljani. Zdaj pa hodi neizučeni kmetiški Irgovec sam po svetu, kjer ga benečanski podložniki in Irgovci upijanajo, sleparijo in celo oplenjajo, tako da se večina izkupička brez haska izgubi. Marsikak neumen kmet razproda v tujini svojo robo z izgubo, samo da mu je ni treba voziti brezuspešno domov; premeljeni Benečani znajo namreč naše kmete vleči do obupa; z nizkimi cenami pa delajo kmetlje škodo plemstvu in meščanskim Irgovcem.

Kakor vselej, so tudi to pol plemiči priskočili kmetom na pomoč proti meščanskim Irgovcem. Dokazovali so, da bi morali kmetlje trumoma ostaviti deželo, ako bi ne smeli služiti tudi s kupčijo, ker bi ne imeli od ničesar živeti. Potem bi plemiči izgubili svoje podložnike, njih zemljišča bi ostala neobdelana, davke pa bi morali plačevali vendarle, čeprav bi skoraj ničesar več ne pridelali. Kmetu se mora privoščiti postranski

zaslužek, saj so kmetje samo tekom enega leta utržili le za prodano platno nad pol milijona goldinarjev. Platno donaša deželi in kmelu največ dohodkov, a njegova prodaja naj se omeji le na mesto? Potem bi se tudi cesarski dohodki zmanjšali vsaj za 12.000 gld. na leto.

Da se razpor zaključi, je odredil cesar javno razpravo v Gradcu, kamor naj pošljeta obe stranki svoje zastopnike.

Pred komisijo štirih plemičev uradnikov naj se dne 11. maja 1731 dožene, kdo ima prav in kaj naj se ukrene, da bo red in pravica za vse. Toda komisijska razprava se je odlagala ter se je vršila končno šele 15. julija 1733.

Kranjski plemiči so poslali v Gradec grofa Barbo, meščani ljubljanski pa ljubljanskega župana Matijo Christiana in obč. svetnika Rejo.

Zgodovinar prof. Ivan Vrhovec piše v svoji knjigi o ljubljanskih meščanih v minulih stoletjih (1886):

»Ta z veliko duhovitostjo na obeh straneh vršča se diskusija za-znamuje poslednji napor meščanov, rešiti in braniti že napol izgubljeno stališče. Meščani so izjavili svoje priložbe v sedmih ločkah, ki so bile naperjene proti živahnemu trgovstvu s platnom, sicer pa tudi proti vsemu drugemu, s čimer je trgoval kmet.«

Prvi je imel besedo grof Barbo, ki je dokazoval, da so se meščani že tristo let obešali nadvojvodom in cesarjem ob vsaki priliki na vrat in škrice, sitnariji pred vladami in nadlegovali deželno gosposko. Že Albreht III. ni imel pred njimi miru, nato cesarja Friderik in Maks, ki sta zaslišala stanovne ter pustila potem vse pri starem, kakor je bilo edino pravilno. Cesarja Ferdinanda I. so pač pripravili do tega, da je s policijskim redom prepovedal l. 1552 vse kmetiško trženje po Kranjskem, toda že naslednjega leta je ta red na poročilo stanov izpremenil ter kmetiško trgovanje zopet dovolil. Takoj, ko je zavladal nadvojvoda Karel avstrijskim deželam, so ga meščani naskočili z novimi prošnjami, naj prepove kmetiško trgovanje; ker ni bil dovolj poučen, je mestom ugodil. Nato pa so stanovje pokazali popravljeni policijski red in l. 1568 je nadvojvoda kmetiško trgovanje iznovega dovolil. Pri tem je ostalo do leta 1604. Ko je zavladal nadvojvoda Ferdinand, so meščani prišli zopet s prošnjami proti kmelom, a vicedom Cobenzl jih je zavrnil ter jih je leta 1604 še sam nadvojvoda posvaril, ker so se upirali. L. 1612 so trgovci prosili stanovne, naj odpravijo kmetiške trgovce, a so bili odbili, ker bi bilo to proti deželskim svoboščinam. Trgovci so nato prosili dalje, a leta 1616 so bili iznovega zavrnjeni. Tako so dali meščani mir do l. 1661. Ko pa je stopil na prestol Leopold I., so prosili zopet in vicedom jih je tudi to pot zavrnil.

Do l. 1721 so se udali. Ko pa so zvedeli, da je na Štajerskem kmetiško trgovanje prepovedano, so prosili za tako prepoved tudi na Kranjskem. Njih prošnja je bilo sicer ugodeno, toda z izrečnim dostavkom »kolikor to ne nasprotuje deželskim svoboščinam«.

Grof Barbo je iz vsega tega sklepal, da so smeli ostali trije stanovje trgovati po deželi že oddavna, da niso stanovje te pravice nikoli izgubili in da upa, da ostane tako še nadalje.

»Občna blaginja«, na katero se priložniki sklicujejo, veljaj res za vso deželo, ne pa le za posamezne privatnike. Trgovstvo s platnom prinaša vsaj po 500.000 gld. na leto v deželo in ta vsota se razdeli na več tisoč oseb, z zasebnim trgovstvom pa bi bogatelo le nekaj meščanov.

Ko se je l. 1717 razglasil takozvani komercij, so storili kmetje za razvoj Irgovstva razmeroma jako veliko: popravljali so s krvavim polom ceste po vsi deželi in celo po krajih, koder bi jih morala popravljali meša. Meščanski Irgovci pa so skopo držali roke navzkriž in niso storili za ceste ničesar. Ako bi kmetu prepovedali Irgovstvo, bi ubožal popolnoma in dežela bi postala pusta ledina. Irgovci sploh ne morejo prevzeti Irgovine s plalnom, kar so sami priznali vodju komercija, grofu Wagenspergu. Ako bi se ravnalo po njih željah, bi ta Irgovina prenehala popolnoma, kmet bi moral trpeti najhujšo bedo, v deželo bi prihajalo le malo denarja, erar pa bi imel vsako leto več lisoč škode.

V svoji pritožbi so meščani Irdili, da se mesta zaradi kmetiške Irgovine ne morejo več dvigniti. Grof Barbo je dokazoval, da so mesta poprej cvetela vzlic kmetiški Irgovini in da Ljubljana ni bila nikoli bolj cveloča kakor ravno sedaj (1733), ko najbolj hrumi proti kmetiški Irgovini. Da si nekateri ljubljanski Irgovci ne morejo opomoči, pa je krivo dejstvo, da delajo in Irgujejo s tujim kapitalom.

Plemiči so dovoljevali tujim Irgovcem nakupovati razno blago, zlasti lan in ga voziti iz dežele. Ljubljančani so se zato pritožili, grof Barbo pa je dokazoval, da so tuji Irgovci deželi na korist. Kmet poprede toliko prediva kolikor more in utegne, ostanek bi mu propadel, ako bi ga ne kupil tujec. Laž je, da kmetje ne obdelujejo polja in da zato ne zmagujejo davkov, a goló natolcevanje, da tuji Irgovci in kmetje ne plačujejo cestnin in mitnin prav tako vesno kakor meščani. Ljubljančani Irdijo, da je »kmetiško Irgovstvo prava kuga v vsaki dobro upravljeni državi.« Toda kmetiško Irgovstvo bi se meščanom prav golovo ne zdelo kuga, ako bi ga mogli dobiti v svojo pest in ga izpremeniti v svoj monopol. Prav ta monopol so Habsburžani prepovedali že l. 1544 in 1577, ker so vedeli, da je monopol Irgovstva prava kuga.

Država bi morala v Irgovskem samolrštvu poginiti, ker mestom ni za to, da bi občinstvo dovolj preskrbovali z blagom, nego le za to, da dobe sploh vso Irgovino v svoje kremplje, da bi mogli izključno meščanje prodajati in kupovali ter diktirati cene, se rediti kakor volkovi, ne meneč se za kmeta, ki bi ga pahnili v največje siromaštvo. To bi bila kuga vseobčega blagoslanja! Da je res tako, so ljubljanski Irgovci dokazali s tem, da so prosili deželni odbor, naj bi se sploh vsa roba nosila in vozila le njim na prodaj. Cesarska komisija naj tako pogubno stremljenje po Irgovskem monopolu zatre s tem, da prošnjo kranjskih mest odbije.

(Dalje prihodnjič)

Janko Köstl

Inspekcija dela in njeno poslovanje v letih 1920 — 1927

I. Uvod

Veliki razmah v produkcijski tehniki je ustvaril v zadnjih stoletjih pojem delavskozaščitne politike. Namenjena je obrambi, ohranitvi in nadomestitvi telesne delovne sile. Mezdni delavski stan je navezan na njo, kot edino eksistenco ustvarjajočo sposobnost. Delavska zaščitna politika stremi urediti odnošaje delavstva napram produkciji in delodajalcem, njene določbe pa sestavljajo de-

lavsko zaščitno zakonodajo. Na prvi pogled opazimo njeno nalogo, reševali v zvezi z narodno-gospodarsko, zlasti z industrijsko politiko, ki ureja odnošaje v industriji, pojavljajoče se probleme in potrebe ter izvajati reforme, ki naj dvignejo splošno socialno stanje in utrdijo gospodarski dobrobit najširših slojev v državi.

Socialna zakonodaja je v naši državi mlada, za precejšen del skoraj nepoznana pridobitev. Zakonodajna doba jugoslovanske narodne skupščine je dala zbornik socialnopolitičnih zakonov, ki nosijo pečal najmodernejših socialnih reforme in najliberalnejšega socialnega duha. Njih izvedba pa je bila združena z zaprekami. Mlada industrija, konservativnost prevladujočega agrarnega elementa ter malega obrtnika, neznačna sila in organizacijska razcepljenost delavskega razreda, neurejene notranjopolitične razmere: vsa ta dejstva tvorijo dejanski slat zaprek. Nadalje prihaja še v poštev splošna gospodarska kriza naše države, ki se je pojavila po letu 1924, po dobi naglega, inflacijskega gospodarskega zaleta. Kriza je zadela kmetijstvo in industrijo, oba glavna naša produkcijska činitelja, zlasti pa slednjo radi njene inferiorne situacije, nedovršene amortizacije ogromnih investicij, padanja cen in pomanjkanja kvalificiranega delavskega. (Po poročilu naše delegacije na mednarodni gospodarski konferenci leta 1927.)

Vse to moramo upoštevati pri presoji uspešnosti, ki so jo pokazali naši socialnopolitični zakoni v življenju in njihovi nadziralni organi, med katerimi je najvažnejša inspekcija dela.

II. Ustroj inspekcije dela

1. Materialni in formalni viri

Zaščitna zakonodaja v posameznih državah pozna inspekcijo dela že v početku 19. stoletja. Konec svetovne vojne je doprinesel nov stadij. Verzajska mirovna pogodba je ustanovila v cilju zaščite delavstva Mednarodni urad dela ter je naložila vsaki državi izvedbo te inspekcijske službe (XIII. del, člen 427, točka 9).

Kako se je razvijala ta institucija v naši državi? Ob prevratu je prevzela država širi različne zakone, ki so urejali inspekcijsko službo. Bili so:

1. zakon o obrtnem nadzoru od 1. junija 1883 za Slovenijo in Dalmacijo,
2. zakon o obrtnih nadzornikih zak. člen XVIII. od 11. decembra 1893 za Hrvaško in Vojvodino,
3. naredba deželne vlade za Bosno in Hercegovino o obrtnem nadzorništvu od 9. aprila 1907,
4. členi 144–150 zakona o radnjama za Srbijo in Črno goro.

Zakon v Srbiji in Črni gori sploh ni poznal te institucije, bivši ogrsko-hrvatski na eni ter avstrijski in bosanski zakoni na drugi strani pa so se bistveno razlikovali, kar je v velikem delu sploh onemogočalo poslovanje. Šele 21. maja 1921 je izdalo ministrstvo za socialno politiko enotno uredbo o inspekciji dela. 30. decembra istega leta smo dosegli sankcioniranje te uredbe kot zakona ter s tem zakonsko unifikacijo ali izenačenje zakonodaje o inspekcijski službi za ves državni teritorij.

V svojem poslovanju je inspekcija dela navezana na obrtne zakone, ki so še vedno v posameznih pokrajinah različni. Tako velja za Srbijo in Črno goro zakon o radnjama iz leta 1910, za Vojvodino in Hrvaško zakonski člen iz leta 1884, za Slovenijo in Dalmacijo obrtni red iz leta 1907 ter za Bosno naredba o izvrševanju obrti iz leta 1909.

Iz leta 1921 datirajo ministrske naredbe o specialnih inspekcijah za morsko in rečno plovitbo, za prometna podjetja ter za domačo industrijo in nedoletne delavce.

Od formalnopravnih virov nam je omeniti sledeče:

1. pravilnik o tehničnih in higijenskih merah v podjetjih od 25. oktobra 1921,
2. dopolnjenje od 12. decembra 1924,
3. pravilnik o zaposlenju inozemskih delavcev od 24. novembra 1925,¹
4. pravilnika o volitvah in delovanju delavskih zaupnikov od 23. decembra 1927,
5. uredba o delovnem času pomožnega osebja ter o odpiranju in zapiranju trgovskih in obrtnih podjetij in obratovališč.²

¹ Socialno ministrstvo je izdalo sedaj nov pravilnik, ki pa javnosti še ni poznan.

² To naredbo in njeno vsebino je minister šele napovedal novinarjem sredi maja t. l.

Opozorili je treba na dejstvo, da so bili najvažnejši pravilniki izdani šele v poslednjem času in da se dosedaj ni mogel zakon o zaščiti delavstva v velikem obsegu izvajati.

Izvedeno tudi ni še izenačenje zakonskih predpisov glede kontrole parnih kollov, katero vrši posebna inspekcija, sedaj pod kompetenco socialnega ministrstva. Ta inspekcija sicer ne izključuje kontrole podjetja s strani oblastne ali specialne inspekcije dela, ampak se nanaša le na pregledovanje in preizkuševanje parnih in lokomobilnih kotlov, avtomobilov ter na izpraševanje mašinistov ter šoferjev. V Sloveniji veljajo predpisi zakona od 7. avgusta 1871 in naredb iz leta 1875.

2. Obseg inspekcije dela

Današnja država je prevzela med svoje najvažnejše dolžnosti nalogo, da ustanavlja inspekcijske institucije, ki naj kontrolirajo izvrševanje delavsko-zaščitne zakonodaje. To kontrolo lahko vrše tudi delavci sami (delavske zbornice, strokovne organizacije) ter poslodajalci (njihove korporacije in zbornice).

Naša državna uprava pozna sledeče kontrolne oblasti:

1. inspekcije dela (ministrstvo za socialno politiko),
2. rudarska glavarstva (ministrstvo za šume in rude),
3. prometni inspektorati (ministrstvo za promet),
4. komisarijati (ministrstvo Irgovine za obrtne zadruge in industrijske kome v Srbiji).

Kakšen obseg ima inspekcija dela? Pod njeno kontrolo spadajo vsa obrtna, Irgovska in industrijska podjetja, bodisi javna ali zasebna, ki zaposlujejo civilne delavce (čl. 1. zak. insp. d.). Po sedaj veljavnih zakonih pa ne spadajo pod to nadzorstvo rudarska in prometna podjetja. V osebnem obsegu se inspekcija dela skoro povsem krije z Osrednjim uradom za zavarovanje delavcev (SUZOR).

3. Ustroj inspekcije dela

Inspekcija dela je trojna: 1. osrednja, 2. oblastna, 3. specialna.

Osrednja inspekcija dela je neposredni izvršilni organ ministrstva za socialno politiko. Podrejena sta ji oblastna in specialna inspekcija dela. Hierarhija pozna torej le dve stopnji, kratko instančno pot, ki je izključno resortna, neodvisna od ostale državne uprave; le izterjevanje kazni je poverjeno političnemu oblastvu. Kompetence sodišča naš zakon ne pozna. Oblastna in specialna inspekcija dela poznata iste pravice in dolžnosti; razlikujeta se v tem, da je slednja predvidena le za kontrolo podjetij v posameznih strokah.

Zakon je namenil specialne inspekcije dela za prometna, stavbinska in rudarska podjetja, za rečno in morsko plovitbo ter za hišno industrijo. Funkcionirala je edinole specialna inspekcija dela za morsko in rečno plovitbo s sedežema v Beogradu in Splitu, katero pa je 1. aprila 1927 doletela redukcija po širiletnem obstoju.

Teritorialni obseg posameznih oblastnih inspekcij dela se ravna po gospodarski strukturi pokrajine. Spočetka smo imeli v vsej državi 18, celo 21, sedaj pa imamo le 10 oblastnih inspekcij. Za Slovenijo poslujeta dve, v Ljubljani in v Mariboru.

4. Naloge inspekcije dela

Inspekcija dela ima po veljavnem zakonu brezdvoma obsežnejši delokrog, kot bivše avstrijsko obrtno nadzorništvo, ki pa je bilo najboljšo še od vseh ostalih inspekcijskih institucij, kar smo jih prevzeli ob prevratu.

Funkcijski delokrog te ustanove obsega skoro vsa načela, ki jih narekuje Meddržavni urad dela v svoji resoluciji iz leta 1923:

a) kontrolo o izvrševanju zakonov, naredb in uredb ter pravilnikov, glede reguliranja delovnega časa, uporabe ženske in mladoletne delovne sile ter sigurnostnih in higijskih pogojev dela. Dolžnost javljenja prestopkov sodišču ni osvojena v našem institutu, pač iz razloga, ker pozna lastno jurisdikcijsko oblast, lastno kaznovalno funkcijo, česar Mednarodni urad dela ne pozna;

b) nadalje naloge, ki imajo socialnopolitičen pomen v nasprotju z zgornjo skupino, ki ima značaj tehničnega poslovanja in ki se nanaša le na pogoje dela. Te naloge so:

1. skrb za sigurnost izplačevanja mezd, izpolnjevanja delavskih pravil in mezdnih pogodb (čl. 3. zak. insp. d.),
2. posredovanje v sporih, stvarkah in izporih,

3. proučevanje kulturnih in pridobitnih razmer delavstva,
4. nadzorstvo in izdajanje dovoljenj za zaposlitev inozemskih delavcev po členu 103. zakona o zaščiti delavstva,
5. nadzorstvo nad volitvami in poslovanjem delavskih zaupnikov.

III. Poslovanje inspekcije dela

V naslednjem hočem obravnavati poglavja o nadziranih podjetjih, delavstvu, nezgodah, intervencijah, mezdnih sporih in stavkah, v kolikor nam nudijo podatke poročila osrednje inspekcije dela za leta 1920—1927.

Že površen opis nalog in smernic nam osvetljuje pomen delovanja teh nadzornih organov državne kontrole v svrhu zaščite delavčeve moči in življenja, katerega lahko močimo z vidika interesov nacionalnodržavne pomembnosti, utrditve pravnornormalnih principov v medsebojnem razmerju delodajalcev in delojemalcev, utrditve procvita narodnega gospodarstva ter izboljšanja socialnih razmer.

1. Nadzirana podjetja in delavstvo

Kakor že omenjeno, so rudarska in prometna podjetja izvzeta iz področja inspekcije dela, kar znači nad stotisoč delavcev manj.

Nastane prvo vprašanje, koliko podjetij je bilo pregledanih vsako leto: 1920 1138, 1921 6726, 1922 7670, 1923 7972, 1924 8144, 1925 9079, 1926 5662, 1927 5074. Te številke bi bilo na mestu primerjati s številom vseh obstoječih podjetij in ugotoviti, kolik odstotek tvorijo nadzirana podjetja. To pa je skoro izključeno, dokler ne bomo imeli popolne matrikule vseh podjetij za vso državo; iak seznam sicer sestavlja v zadnjem času Delavska zbornica, pa je vse še v povojih. Ugodnejši rezultat nam nudi preiskovanje odstotka nadziranega delavstva, ker uporabljamo podatke SUZOR-ja.

(Dalje prihodnjič)

J. K.

Razsodišče Mednarodne trgovske zbornice

Naši pridobitniki imajo često z inozemskimi tvrdkami spore, ki jih je težko reševali pred sodiščem. Počasno in drago naše sodno poslovanje pa je znano tudi inozemcem, ki kupčujejo z nami zato le neradi, če nimajo na katerikoli drug način zavarovanih svojih pravic, kar seveda vsako kupčijo otežkoča.

Kakor imamo v naši državi pri posameznih borzah, gospodarskih zbornicah, gremijih in zadrugah razsodišča, usrezajoča delokrogu doličnih edinic, z edinim namenom, da rešujejo spore brzo, pravično in ceneno, tako je tudi Mednarodna trgovska zbornica ustanovila svoje arbitražno sodišče, ki naj bi na primeren način reševalo mednarodne trgovske spore.

Narodni odbor SHS Mednarodne trgovske zbornice (čegar predsednik je zunanji minister dr. Marinković, podpredsedniki pa so predsednika zagrebške in ljubljanske trgovske zbornice ter član uprave beograjske industrijske zbornice in člani uprave pa predsedniki ostalih zbornic ter nekateri zbornični tajniki) je izdal brošuro (v Slovenijo smo dobili v cirilici liskane izvedel), da seznanj naše pridobitnike z institucijo mednarodnega razsodišča.

Arbitražno sodišče tvorijo ugledni pridobitniki in ekonomski strokovnjaki vsega sveta. V to razsodišče je imenoval tudi naš narodni odbor

MTZ 12 svojih zastopnikov, arbitražnih sodnikov. Slovenijo zastopa Ivan Mohorič, tajnik ZTOI. Iz Zagreba so trije: univ. prof. Stražnicki, predsednik stola sedmorice in prof. višje trg. šole Verona ter dr. Gospodnetić, direktor carinskih in javnih skladišč, iz Beograda pa štirje in sicer gen. direktor zav. društva »Rosija Fonsier« Paunković, predsednik združenja bank in ravnatelj Beograjskega kred. zavoda Gjokić, dr. Gregorič, tajnik Centrale ind. korporacij in trgovec Aleksander Vučo. Iz Sarajeva je zbornični tajnik dr. Besarović, iz Skoplja tajnik zbornice Gjurgjević, iz Vel. Bečkereka trgovec in podpredsednik trg., obrl. ind. zbornice Ristić ter še dr. Pinterović, odvečnik in pravni svetovalec osješke trg.-obrl. zbornice.

MTZ nudi vsem industrijalcem, Irgovcem, bankirjem in lastnikom brodov, ki poslujejo z inozemstvom, ugoden način, da se izognejo dolgim in dragim procesom pri svojih trgovskih sporih, če vstavijo v tekst svojih dogovorov ali v dopisovanje klavzulo:

Vsak spor, izhajajoč iz tega dogovora, naj se reši po pravilniku razsodišča Mednarodne Irgovske zbornice. — Ta leksl ni obvezen in ga lahko vsakdo spremeni po narodi kupčije, toda le tako, da ostane zmisel isti. Tozadevna pojasnila daje MTZ.

Ker je v MTZ včlanjenih preko 700 sindikalnih Irgovskih, industrijskih, bankarskih in brodolastniških združenj iz 41 držav sveta, ima njeno razsodišče nedvomno veliko vrednost. Kajti vsakogar, ki je podpisal arbitražno klavzulo, pa bi se hotel izogniti arbitraži v slučaju spora, lahko zasleduje to razsodišče in sporoči njegovo nepravilno postopanje organizacijam njegove dežele ter tudi kraja, kjer se nahaja. Tako pa bo slavil dolični na kocko svoj dobri trgovski sloves in izgubil kredit.

Sicer pa ima v vseh velikih državah arbitražna klavzula zakonsko moč, tako da tudi sodišča na zahtevo nasprotnne stranke vsakega podpisnika klavzule napolijo na razsodišče.

Izkustva pričajo, da mnogokrat že arbitražna klavzula sama ovira spore. Brezvesten Irgovec dela lahko velike neprilike, zavedajoč se, da nasprotna stranka ne bo tako hitro uporabila skrajnega sredstva, javnega sodišča, radi drage tožbe in dolgotrajnega procesa. Pri razsodišču pa je poslovanje hitro, slabi dokazi ne drže in brzo je lu obsodba.

V slučaju spora se mora tožitelj obrniti na MTZ za posredovanje na osnovi arbitražne klavzule preko narodnega odbora svoje dežele. Kjer tega ni, naj se obrne na svojo pridobitno organizacijo, ki se lahko obrne naravnost na glavni sekretariat MTZ v Parizu. Zahteva za arbitražo mora obsegati vse podatke o sporu, dogovor in zahtevke tožitelja. Za stroške mora tožnik priložiti 100 fr. frankov, če ni član organizacije, ki pripada MTZ ali član MTZ.

Poizkus poravnave se na željo zainteresiranih lahko izvrši pred razsojanjem razsodišča. Arbitralni komisiji zbornice, ki poizkuša doseči poravnavo, predseduje glavni tajnik zbornice v Parizu, člani pa so po en predstavnik vsake države, zastopane v MTZ. Stranke lahko pridejo osebno pred komisijo ali pošljejo zastopnike, lahko pa tudi le pismeno obrazložijo svoje stališče, če so oddaljene od Pariza. Tako je komisija rešila med holandsko firmo iz Rotterdama in francosko tvrdko iz Sangaja spor, ne da bi stranki zapustili svoja bivališča ali poslali zastopnika.

Arbitražno sodišče sestavljajo vse države, vsaka z 8—10 člani. Vsaka narodna delegacija ima enega člana v Parizu pri izvršilnem odboru arbi-

traznega sodišča. Odbor zboruje enkrat mesečno in upravlja ter nadzoruje arbitralno delo. Našo državo zastopa v izvršnem odboru M. Janković, naš generalni konzul v Parizu.

Arbitraža je organizirana na sledeč način. Arbitralno sodišče določi meslo arbitraže, po možnosti v državi toženca, da tako razsodba, izrečena v deželi onega, ki bo skoro gotovo moral plačati, znači nacionalno sodbo, za katero se lažje dobi izvršilno dovolilo rednega sodišča.

Arbitražno sodišče ne sodi samo, nego imenuje sodnike. Sodišče izbere sodnike, strokovnjake za stvar, ki jo bodo dobili v presojo. V to svrhu zahteva od narodnih odborov MTZ imena strokovnjakov. Narodnim odborom ni težko najti osebe, ki imajo vse pogoje strokovnjaštva in avtoritete. Izmed tako prijavljenih sodnikov-strokovnjakov izbere sodišče nalo sodnika kake druge narodnosti, kot one, katerim pripadajo stranke, pazéč tako, da bo absolutno nepristranski in neutralen. Nato odredi sodišče rok, v katerem naj sodnik razsodi, običajno dva meseca od tedaj, ko sta obe stranki podpisali akt o kompromisu, ki definira spor in moč sodnika. Sodnik zaslišuje, po naravi spora, osebno stranke ali njih pooblaščenca, ali pa razsoja po pisanih dokumentih, če je strankama nemogoče priti osebno.

Sodba se izda v imenu Arbitralnega sodišča MTZ.

Po pravilniku arbitraže so stranke s častjo zavezane, da izpolnijo na kar so obsojene. Pa tudi že preje omenjene moralne in zakonske sankcije zadostno jamčijo za pravilno izvršitev obsodbe, dasiravno se jih do danes še ni bilo treba poslužiti.

Stroški arbitraže so kolikor le mogoče nizki. Računajo se pisarniški stroški in polni stroški sodnika. Po narodi spora so stroški spremenljivi. Honorarja arbiter ne dobi, nego sodi brezplačno. Stroški so torej izdatno nižji kot bi bili pred rednim sodiščem, poleg tega pa si stranke prihranijo tudi mnogo na času. Gotovo je, da ima mednarodno razsodišče jako bladoedejen vpliv na razvijanje mednarodne trgovine.

Narodne odbore MTZ imajo naslednje države: Jugoslavija, Češko-slovaška, Švica, Švedska, Rumunija, Poljska, Holandska, Norveška, Luksemburg, Japonska, Italija, Indokina, Madžarska, Grčija, Anglija, Francija, Španija, Danska, Belgija, Avstrija, Avstralija, Ujedinjene države ameriške in Nemčija.

A. P.

Automobilizacija prometa

Povsod, zato tudi v naši državi, postaja vprašanje avtomobilskega prometa pereče in važno. Avtomobil se uveljavlja vedno bolj kot prometno sredstvo, ki tekmuje z železnico, kjerkoli so urejene ceste. Kajti uporaba avtomobila je lažja, širša, prožnejša: avtomobil odhaja odkoderkoli in prihaja kamorkoli, ker ni navezan niti na postajo, niti na tirišče, niti na čas. Železnica teče navadno po periferiji krajev, avtomobil prihaja vedno v središče, iz katerega zdrči lahko na vse točke periferije. Še bolj komplicirano je po železnici dostavljanje in pošiljanje robe, dočim zbirajo in oddajajo avtomobilske agenture robo neposredno brez prelaganja in drugih zamud. Seveda gre pri avtomobilizaciji vedno le za

promet v omejenem delokrogu in okrožju ter za manjše količine, ker železnica prevaža lahko največjo težo na največje daljave, povrhu pa dela s tarifi, ki so manjši kakor na avtomobilih za isto razdaljo ter na železnici po daljini pošta in števila kilometrov progresivno padajo.

Glavni pogoj za avtomobiliziranje prometa so dobre, pravilno zgrajene ceste. Večina cest v Evropi je med vojno bolj ali manj propadla in treba bo milijard, da se ceste postavijo zopet ali iznovega v lak stan, da bo njih avtomobilski promet mogoč. Anglija je rekonstruirala svoje ceste na eni strani zaradi motornega prometa, na drugi strani pa zaradi zaposlovanja delavcev, ki so po vojni ostali brez zaslužka. Italija si je zgradila izvrstne posebne avtomobilske proge in Nemčija gradi direktno zvezo severovzhoda na jugozahod skozi vso državo. Tudi Avstrija je sklenila investicijsko posojilo, s katerim zgradi avtomobilske ceste s priključkom na nemško cesno mrežo. Amerika, zemlja velike avtomobilske industrije, ima poleg starih mnogih izvrstnih cest še nešteto novih modernih cest posebej za avtomobilski promet, ki je razširjen do skrajnosti, da ima malone že vsak boljši človek svoj avto. Kako se je razvil avtomobilizem po državah od l. 1914 do 1925, kaže naslednja tabela:

Država	Število vozov v tisočih		Razmerje potniških vozov napram tovornim	Koliko oseb prebivalstva pride na eno vozilo
	1. 1914	1. 1925		
Anglija . . .	250	1.500	5 : 2	30
Francija . . .	100	800	3 : 2	50
Nemčija . . .	65	300	2 : 1	200
Amerika . . .	2.000	25.000	3 : 1	4
Holandska . .	3	25	4 : 1	120
Švica	5	40	3 : 1	80

Amerika torej prvači, ker avtomobilska njena industrija je ogromna in tudi grajenje cest je ena največjih industrij v državi. Celokupna mreža cest v Zedinjenih državah znaša okoli 4'83 milijonov km, med temi ima 650.000 km povsem moderno uredbo. Na leto se izdaja za gradnjo cest do 2 milijardi dolarjev. Pripraga živine izginja, ker skoraj ves promet se vrši z avti.

Seveda so zato ameriške ceste čisto drugače zgrajene in upravljane, kakor v Evropi, kjer je promet mešan, deloma z živalmi, deloma z motorji. Promet mešanega značaja je vedno prekinjan in ustavljan, a tudi ceste z mešanim prometom so najtežje vzdržljive v dobrem stanju. Motorni vozovi se razlikujejo od konjskih ali celo volovskih zlasti v tem, da so motorni vozovi težji ter je tovor mnogo večji in težji, da je brzina vožnje nerazmerno večja, a da je gumi koles širši in se dolika ceste v večji širini, zato manj občutno. Auto torej ne orje cest, ki so dobre in gladke.

Zato grade po naprednih evropskih državah z mešanim prometom posebne ceste za automobile največ na privatno inicijativo. N. pr. betonska avtocesta v zgornji Italiji od Milana do jezer po ideji ing. Purisellija je znana tudi mnogim slovenskim avtomobilistom kot idealna avtomobilska cesta. Zgrajena je bila l. 1923/24 po akcijskem društvu istega imena v Milanu s podporo države v dolžini 86 km in v širini 11 do 14 m,

s preko 229 mostovi in s 70 m dolgim predorom pri Olgijati. Cesta je izpeljana kolikor največ možno naravnost, skoraj brez znatnih ovinkov, iz momolifa, je skoraj brez prahu ali blata, brez znatnih klancev ter je ob vsi cesti dovolj skladišč in postaj za popravo vozov ali nabavo njih delov; telefonskih zvez je ob cesti neštevilo in cesto trajno nadzirajo državni organi. Država daje 1'5 milijonov lir na leto podpore za vzdrževanje. Uporabljali smejo cesto le vozovi s pneumatiko in za takso 15 do 25 lir (enkratno), za tri- ali šestmesečno ali vseletno predplačilo, različno po četverih razredih vozil (motorna kolesa s priklopljenim vozičkom, majhna avta in majhni kamijoni izpod 14 HP, lahka avta in kamioni do 24 HP, polniški vozovi, kamioni in autobusi izpod 24 HP in četrti razred: remorkerji. Največja brzina za tovorne vozove je predpisana 40 km na uro, za ostale 80 do 100 km. Pri otvoritvi te ceste se je računalo, da bo po nji vozilo okoli 1000 vozov vsak dan. Račun je bil pravičen in je cesta že dolgo rentabilna.

To je mogoče seveda le z ozirom na dejstvo, da teče cesta po eni najkрасnejših krajin v vsi Evropi in pa ker je v okolici Milana in Koma okoli 12.000 avtov, ki izkoriščajo to divno cesto ter plačujejo takso.

V naši državi se v pogledu izgradnje cest še zmerom teoretizira, in edina možnost, da se naše ceste prirede tudi za avtomobilski promet, leži v nadi, da oblasne samouprave vzamejo stvar resno v roke in začno popravljati in nanovo graditi vsaj glavne prometne žile. Seveda morejo oblasti prevzeti vzdrževanje cest le, ako se jim iz državnega budžeta izloči in dodeli na vsako oblastl odpadajoča kvota za izgradnjo in vzdrževanje cest. Edino v Sloveniji so ceste ponekod prav dobre, drugje pa vsaj za silo uporabne avtomobilom, povsod drugje so ceste izvečine nerabne.

Zagrebska oblast hoče prevzeti iniciativo, da se doseže sporazum med vsemi oblastmi v državi, kako bi se rešilo vprašanje cest povsod enako, da se napravijo sporazumno čim krajše in ugodnejše medsobne zveze ter se najdejo sredstva za izvršitev take osnove. Uveljaviti pa se mora tudi edinstven cestnopolijski red in povsem skladni prometni predpisi.

Z druge strani pa se deluje s polno paro za ustvaritev avtobusnih linij, po katerih naj bi se olajšal in pospešil promet potnikov in robe po vzgledu modernih držav. Mariborska občina je bila v Sloveniji prva, ki se je z uspehom lotila uvajanja avtobusov, sledila pa ji bo pač kmalu tudi ljubljanska občina. V Splitu in Zagrebu so nas z avtobusi že prehiteli in se hvalijo, da so z uvedbo avtobusov na dolge in kratke proge zelo zadovoljni.

Evgen Demetrović je v Jugoslovenskem Lloydu poročal 27. febr. t. l.: »Po naših informacijah obstojata v vprašanju izgradnje cest dve možnosti. Ali sklepanje investicijskega posojila s strani oblasti, ki bi se uporabilo za izgradnjo cest, a amortiziralo bi se deloma iz dohodkov avtomobilskega prometa ter deloma iz dotacij, ki bi jih letno dobivale oblasti iz državnega proračuna. V tem primeru bi oblasti same zgradile ceste. So pa tudi ponudbe, med drugimi tudi ameriška, ki ponuja, da zgradi odnosno asfaltira avtomobilske ceste. Ti podjetniki bi se naravno ne omejili samo na gradnjo in vzdrževanje cest, nego reflektirajo tudi na vzdrževanje prometa in pogonskega materiala i. dr. Podlaga za izvedbo te finančne operacije bi bile dotacije državnega proračuna za gradnjo in

vzdrževanje cest ter bi te dotacije pravzaprav predstavljale anuitete na investirani kapital. Z ozirom na ureditev in avtomobiliziranje naših cest, ki poslednji dve leti napreduje tako naglo, da je naša (zagrebška) bližnja okolica zvezana deloma le v sezoni, deloma pa tudi vse leto z avtobusnim prometom, se mora čim prej urediti ta avtomobilizacija, ki se vrši danes brez posebnih predpisov po inicijalivi poedinih podjetnikov. To je v interesu varnosti prometa in potujočega občinstva. Podjetja bodo morala prevzeti izvesne obveznosti glede na linije, čase in stalnost prometa.«

Zagreb je torej že daleč pred nami in le želeti je, da nas potegne za seboj, ki nam je v Sloveniji geslo: »Počasi vozite!« Ljubljana pa še posebej javka: »Ima vremena, nema pare!« No, nedavna poskusna vožnja z avtobusi na Bled iz Ljubljane z županom in obč. svetniki nam vzbujajo rahlo nado, da se sicer polagoma, a solidno bližamo avtomobilizaciji tudi v središču Slovenije. Ako želimo, da se dvigne naš promet tujcev, da se tesneje zveže dežela s centromom, potem se moramo zvezati z avtomobilsko mrežo z mednarodnim prometom na vse strani. Avtomobilizacija naših cest poživí deželo in mesta ter donese korist tudi naši obrti in trgovini.

P. Š.

Promet po ozračju

Lani spočetka januarja se je v Jugoslaviji konkretizirala že par let stara misel, da se osnuje društvo za promet po ozračju. Dne 25. januarja 1927 je namreč društvo sklenilo z državo pogodbo, po kateri se je vlada zavezala, da bo dajala društvu stalno podporo po 26 Din za vsak kilometer letanja, društvo pa se je zavezalo, da tekom pol leta organizira promet, zbere kapital, nabavi material in vse potrebno.

Toda začetek delovanja se je zavlekel, ker društvo se je konstituiralo šele po preteku štirih mesecev, ostala dva meseca pa nista zadoščala za vse priprave. Predvsem je bilo treba izbrati med aeroplani tip, ki je najboljši za prenašanje potnikov, pošte in prtljage ter nudi največ varnosti. Še posebej je bilo misliti na to, kateri avion je možno popravljati v državi. Treba je bilo torej izbirati med avioni z motorjem, ki je v naši aviatiki že uveden, tako da je brez težkoč mogoče nabavljati vse motorne dele doma ter da so domači tehniki in strokovni mehaniki z motorjem docela znani. Tako so se po raznih poizkusih odločili za avion »Potez 29-2«, na katerem je montiran motor Loren-Ditrih s 450 konjskimi silami. Izmed 577 aeroplanskih motorjev v naši državi jih je 217 sistema Loren-Ditrih; ostali so različnih tipov in sistemov. S tem motorjem imajo naši aviatiki največ izkušenj, se odlično obnaša po drugih državah in zanj so doma na razpolago vedno vsi posamezni deli tega motorja, tako da se lahko izvršujejo vse poprave in montaže brez zamud in posebnih troškov.

Društvo sme v inozemstvu kupiti le šest avionov; nadaljnje mora društvo nabaviti doma, pri tuzemskih tvornicah aeroplanov. Domača industrija aeroplanov kaže, da se povoljno razvija tako v privatni, kakor v državni režiji.

Avion »Potez 29-2« je biplan, ki se uporablja tudi v francoski vojski za sanitetno službo, torej za prevažanje ranjencev. Pri nas je samo kabina

prirejena za polnike. Dolžina trupa znaša 10'69 m, višina 3'5; gorenji krili sta dolgi 2'5 m, spodnji pa 1'40 m ter sta v razdalji 1'90 m. Površina gorenjih kril znaša 35'85 m², spodnjih pa 12'42 m². Stabilizator na krmilu za reguliranje nagiba med letom ima površino 2'285 m², a višinsko krmilo 2'352 m². Zadnja krila so prirejena tako, da se ž njimi popravljajo tudi nepravilnosti v razporedu bremena (potnikov in prtljage) v kabini. Skupna teža aviona znaša 2350 kg, pilot, potnišтво, instrumenti i. dr. pa tehtajo še okoli 1440 kg. Bencin in mazivo ne smeja za pot Beograd—Zagreb presegati teže 220 kg. Teža petorice potnikov znaša okoli 400 kg, ostalo breme pa sme tehtati kvečjemu še 290 kg. Za vsako nezasedeno potniško mesto sme vzeti avion novih 80 kg robe.

Avion se s polnim obremenjenjem dvigne lahko v 15 minutah na višino 3000 m. Propeler se obrača z brzino 1500—1800 obratov v minuti. Povprečna brzina v poletu znaša 170—185 km na uro, kar je mnogo, ker navadna povprečna brzina potniških avionov znaša okoli 150 km, tako da jih naš avion presega za 30 km ali za 20%.

Naš avion jamči največjo možno varnost letanja. Buzole omogočujejo pilotu, da se pravilno orientira tudi v megli, v oblakih in v elektrike polni atmosferi ter mu točno kažejo smer leta. Drug instrument mu kaže brzino leta, tretji kaže vsako izpremembo v položaju in nagib aparata, četrti kaže delovanje motorja in vsak najmanjši nedostatek, peti kaže uporabo bencina in maziva, šestli temperaturo itd. Vsak nedostatek se lahko sprofi odpravlja in previsoka vročina v motorju ohlaja, ne da bi se moral avion spustiti na tla. Baje se ni motor Loren-Ditrich še nikdar in nikjer unel ter je torej vzgledno varen. Avion z metalnim propelerjem je vobče ne- navadno močne konstrukcije.

Ker je društvo tudi v izberi pilotov izredno strogo, je poletovanje s tem avionom varneje, kakor na marsikateri železnici. Strah pred nezgodo je torej neupravičen. Nezgod v vojni avialiki so krivi najčešče neizvežbani piloti ali pa razne težke vežbe in akrobacije, ki so pri potniškem prometu po ozračju sploh izključene. Seveda, nesreča ne počiva, in človek si tudi v svoji sobi včasih slučajno zlomi roko ali nogo. Zato družba ne prevzema nobene odgovornosti in se vsakdo vozi na lastni rizik.

TO IN ONO

Strahote bodoče vojne

Meseca aprila je predaval v Beogradu dr. Živko Topalović, šef oddelka za mednarodno zvezo delavcev v Mednarodnem uradu dela v Ženevi in vodja jugoslovanskih socialistov, o nevarnostih kemijske vojne naslednje:

Zgodovino vojn moremo med drugimi opredeliti tudi na ta način na poedine perijode, da jo porazdelimo na vrste uporabljenih tehniških iznajdb. Dokler se je uporabljalo hladno orožje, je prevladovala konjenica, po iznajdbi smodnika pešci, tekem poslednje svetovne vojne so odločevali topo-

vi, dokler se ni koncem te vojne razvilo najmodernejšo bojno sredstvo: zrakoplov s strupenimi plini. Plini bodo v bodoči vojni igrali izvanredno važno, če ne celo odločilno vlogo, zato je svetovna industrija z vso vneto na delu, da to sredstvo čim bolj izpopolni.

Komaj so se izvedli poskusni napadi s strupenimi plini, že so se izkazali kot strašna bojna sredstva. To je povzročilo, da so zmagovite države, pod pritiskom javnega mnenja, ustavile v St. Germainsko, Versaillesko, Nevillsko ved, ki naj zabrani produkcijo in razin Trianonsko mirovno pogodbo prepo-

prodajo strupenih plinov, kakor tudi tozadevno surovino; vlade Zedinjenih držav, Anglije, Francije, Italije in Japonske pa so sklenile medsebojno konvencijo v svrhu ugotovitve, da znači omenjena prepoved pravico človeštva, obvezno za vse, katerim leži kultura sveta in njegovo blagostanje na srcu. Vkljub temu je izvedba te prepovedi kmalu naletela na nepremostljive ovire. Organom »Društva narodov« je bilo naročeno, naj se potrudi, da se bo prepoved izvajala, kakor tudi, da obljubi državam, ki so se priglasile k stopnjema izvedeni razorožitvi, zadosti. Komisija teh organov pa je kmalu nato ugotovila, da se ne more in ne sme ovirati na ta način razvoj zrakoplovne industrije in produkcije strupenih plinov, da se ne bi obenem preprečil napredek materialne kulture sveta. Vojaški krogi so pa povdarili, da se morejo države z nerazvito kemijsko industrijo onim z razvito uspešno upreti le na ta način, ako jim je obramba dovoljena z raznovrstnimi bojnimi sredstvi. Zahtevali so, da bodita prodaja kakor tudi produkcija strupenih plinov vsled gornjega razloga neomejeni. Prepoved je vsled tega ostala le na papirju, enako, kakor je problem mednarodne razorožitve zaenkrat še samo ideal — malih držav.

Vendar se dosedanjih ugotovitev ne smemo ustrašili. Kulturnim društvom in široki ljudski plasti pripade posledje tudi glavno breme, da skuša na vsak način preprečiti uporabo grozečih bojnih sredstev. Mednarodni »Rdeči križ«, ki je predvsem poklican, da se bori proti takim sredstvom, je že pred vojno sprožil prepoved uporabe zadušljivih plinov in razkrajajočih izstrelkov, kar je zabeleženo v Haških konvencijah iz l. 1889 in 1907. Tudi po vojni se »Rdeči križ« stalno zanima in trudi, da se omenjena prepoved povsod upošteva. Na konferenci v oktobru l. 1925 je spomnil vse države na njihove tozadevne obljube ter jih pozval, naj ratificirajo te obljube. Vendar brezuspešno. Od 44 držav, kolikor jih je obljubilo, ni do danes niti ena zadoštila dani besedi.

Mednarodni »Rdeči križ« si pa na drugi strani prizadeva, da preskrbi svoje člane, civilno prebivalstvo in kulturne naprave s sredstvi, ki bodo onemogočila zle učinke strahovite kemijske vojne. V vojaških krogih, kakor tudi med zdravniki, gradbeniki in tehniki si zbira Rdeči križ sotrudnike. Narod pa se mora seznaniti s pretečo

nevarnostjo, kateri ne uide, ako nastane vojna. S podporo vseh kulturnih narodov bo Rdeči križ izvedel koncentričen pritisk na poedine vlade, da izpolnijo svoje obljube.

V naslednjem je g. Topalović opozoril potom skioptičnih slik na draistične primere, katere je tekom svetovne vojne zagrešila uporaba strupenih plinov.

Nemci so bili prvi, ki so že l. 1915 uporabljali strupeni klor. Posledica je bila strahovita, kajti okrog 5000 ljudi je pokosila bela žena. Sledila je iznajdba zaščitnih mask, Francozi pa so odkrili že nov plin, fosgen imenovan, še hujši nego je klor. Oblak klora je veter raznašal, zato je uspeh bil odvisen od smeri, v katero je veter vel. S »fosgenom« pa so polnili granate, ki so se mogle vsak čas izstreliti v sovražne vrste. Ko so ga Francozi prvič uporabili, so zastupili pri Soasenu krog 10.000 nemških vojakov s tem, da so sedem dni in noči neprestano obstreljevali nemške postojanke, v katerih vojaki niso smeli sneči mask ter na ta način morali gladovati. Posledica fosgena na pljuča je strahovita: tri ure potem, ko ga človek vdihne, sledi razkroj krvi, voda zalije pljuča in dotičnik se neubranljivo zaduši.

Ne dolgo za tem so zopet Nemci reagirali z novo iznajdbo. Spoznali so fosgen, vrhu njega pa še nov plin, ki je pronikal tudi skozi masko in čigar posledica je bila solzavost in kihanie, kar je vojaka prisililo, da je snel masko. Komaj je to storil, že ga je objel fosgen in usoda je bila zapečaten. Takrat so Nemci uvedli sistem dvovrstnega bombardiranja. Z ene strani s strupenimi plini, z druge pa z dražljivimi, tako da si je vojak končno moral seneti masko in se tako tudi zastrupiti. Radi tega je bilo treba iznajti novo masko, opremljeno z aparatom za čiščenje zraka, da nosilec ni bil več odvisen od vnanjega zraka, marveč je enostavno prečiščenega vdihaval in se tako izognil zastrupljenju. Istočasno pa je nastal nov plin, »senf« imenovan, ki ni le pljučam grozil, marveč je osmrdil in prežgal obleko, kožo, prodril do krvi in jo zastrupil. Proti slednjemu se je branil človek le na ta način, da se je ovil z neprodorno kožo.

Z vstopom Amerike v bojni vrvež, je prof. Luis iznašel nov plin, »luizit« nazvan, s katerim se, po njegovem mnenju, more v 4 urah zastrupiti Berlin, ki ima 4 milijone prebivalcev, ako se vrže nanj 12 velikih bomb. Krog 800 vojakov, zazidanih v tvornico, je dnev-

no proizvajalo 150.000 kg »luizita«, v to svrhu, da bi se v pomladi l. 1919 izvršil uničujoč napad na Nemčijo. K sreči je konec vojne preprečil to nakanano. Luizit se more namreč v bombah spuščati iz zrakoplova in se liki drobnim kapljicam vsuje na zemljo. Vsled svoje gostote more luizit prodrati v zaprte prostore. Amerikanci so ga krstili »rosa smrti«.

Koliko je uspela v pogledu kemijske industrije Nemčija, ni znano, vemo pa, da kljub tožadveni zrecni prepovedi v mirovnih pogodbah producira strupene pline v svojih tvornicah — v Rusiji.

Predavatelj je pokazal slike ladje, zažgane s fosforno bombo; plamen je vključil oblici vode neugasljiv. Seznanimo se z načinom zastrupljanja bacilov različnih bolezni, n. pr. tifusa, tuberkuloze, kuge, s katerimi preplavi bomba, vržena iz zrakoplova, zemljo. Najnovejša iznajdba na polju elektrotehnike pa bo omogočila, da se vrže električna energija brez posredovanja žic, v poljubne dalje in z njo upostoši in spremeni cvetoče pokrajine v prah in pepel.

Javno mnenje je dolžno, da se upre tej nevarnosti. Naša dolžnost je, da se zahvalimo Rdečemu križu za njegov trud, da se mednarodno uzakoni prepoved borbe s strupenimi plini, dasi smo mnenja, da je v slučaju vojne taka zaščita iluzorna. Strokovnjaki naj skrbijo za zaščitna sredstva, narod pa zahtevaj od vlad, naj vodijo miroljubno politiko, da se na ta način prepreči grozna pustošenja.

V boju proti vojni nevarnosti je vsebovana borba proti strahotam, ki nam jih obeta kemijska vojna.

Naše trgovinske pogodbe z inozemstvom

Naša država razločuje troje skupin držav, s katerimi je v urejenih trgovinskih stikih.

V prvo grupo spadajo one države, s katerimi po prevratu še nismo vodili nikakih pogajanj. Za te države veljajo isti trgovinski odnošaji, kakor so veljali za Srbijo.

V drugo grupo pridejo države, s katerimi je naša država uredila trgovinske odnošaje po tem verbalnih not. V tretjo skupino pa je šteli države, ki smo z njimi sklenili nove trgovinske pogodbe. Slednje so sklenjene večinoma na podlagi klavzule najširših ugodnosti, n. pr. z Avstrijo, Italijo, Anglijo, Nemčijo, Poljsko itd.

Z nekaterimi državami so že zaključena pogajanja, a pogodbe še ne pod-

pisane. S Francijo, Ameriko in Grčijo so pogodbe že podpisane, a še ne ratificirane. Dalje se pripravljata material za trgovinska pogajanja s Češko-slovaško, ki naj bi se pričela v najkrajšem času. Za pogodbo s Španijo je že pripravljen projekt, ki ga pa mora odobriti še višji gospodarski svet v Madridu. Šele potem se morejo pričeti trgovinska pogajanja. Z Estonijo je poleg verbalne note sklenjen dogovor na podlagi najvišje ugodnosti.

Z Albanijo je sklenjena trgovinska pogodba, ki je že podpisana, a še ne ratificirana. S Poljsko imamo trgovinsko pogodbo brez tarifnega dela, ki je sklenjena že l. 1921, podpisana in ratificirana.

Trgovinska pogodba z Avstrijo se mora revidirati, ker je to zahtevala avstrijska vlada. V toku pogajanj so nastali spori radi nekaterih carin in so se morala prekiniti. Upati pa je, da se bodo že v bližnji bodočnosti obnovila in bo prišlo do ugodne rešitve.

Nova podjetja v naši državi v l. 1927

Minulo leto je bilo ustanovljenih v vsej državi 809 novih podjetij. Največ jih odpade na živilsko industrijo (302), na lesno (83), na metalno (79), na električno (53), na tekstilno (44), na industrijo kamena (39), na manufakturno (32), na industrijo kož (32), na strojno (17), na hotelsko (12), na grafično (9), na kemično (9), na slavno (4), na papirno (2), na promet (3), na trgovino (34) in na ostale panoge industrije in obrti (51).

Istočasno je 516 podjetij izvršilo razširjenje obratov in nove investicije. Prvo mesto zavzemajo električne centrale (123). Njej sledijo živilska industrija (107 podjetij), lesna (73), industrija kamena (46), kemična (27), metalna (26), tekstilna (24), manufakturna (20), industrija kož (18), strojna (15), papirna (5), stavbena (4), hotelirska obrt (4), trgovina (19), grafična industrija (3), industrija kavčuka (1) in ostale industrije ter obrti (7).

Z obratovanjem je prenehalo v minulem letu 123 podjetij in sicer: v živilski industriji 44 (večinoma mlini), v lesni 27, v industriji kamena 13, v trgovini 10, v metalni industriji 7, v industriji kož 6, v tekstilni 4, v kemični 2, v strojni 2 in v papirni 1.

Če odštejemo od števila novih podjetij število ustavljenih, vidimo, da so se razne panoge naše narodnogospodarske delavnosti povečale za 686 podjetij, kar znači vsekakor lep napredek.

Statistika konkurzov v mesecu aprilu

»Jugoslovensko društvo za zaščito upnikov v Zagrebu« je registriralo tekom meseca aprila 105 konkurzov napram 77 v istem mesecu minulega leta, torej 28 konkurzov več ali 36%.

Po pokrajinah, odnosno pravnih področjih, odpade na

Hrvatsko in Slavonijo	7 konkurzov,
Srbijo in Črno goro	80 konkurzov,
Slovenijo in Dalmacijo	12 konkurzov,
Bosno in Hercegovino	— konkurzov,
Vojvodino	6 konkurzov.

Od početka l. 1928 pa do konca meseca aprila je ugotovilo društvo 371 konkurzov napram 426 v istem razdobju preteklega leta, torej 55 manj ali 13%.

Po pokrajinah odpade na

Hrvatsko in Slavonijo	40 konkurzov,
Srbijo in Črno goro	266 konkurzov,
Slovenijo in Dalmacijo	38 konkurzov,
Bosno in Hercegovino	3 konkurzi,
Vojvodino	28 konkurzov.

Udeležba inozemskih držav na izvozni trgovini Jugoslavije v prvem tromesečju 1928

Namembna država:	Dinarjev	%
Italija	368,198.709	26:83
Avstrija	280,319.017	20:43
Nemčija	196,934.583	14:35
Češkoslovaška	114,899.802	8:37
Madžarska	112,605.026	8:16
Grčija	79,666.146	5:80
Švica	46,214.852	3:37
Francija	32,340.503	2:36
Anglija	28,688.295	2:09
Poljska	13,184.305	1:33
Egipt	11,081.452	0:81
Zedinjene države	10,641.373	0:78
Dancig	7,200.950	0:53
Argentina	6,871.950	0:50
Rumunija	5,804.951	0:42
Alžir	5,429.211	0:40
Holandija	4,719.095	0:34
Belgija	4,566.878	0:33
Preko Soluna	4,256.614	0:31
Maroko	4,181.907	0:31
Tunis	3,286.130	0:24
Bulgarija	3,281.283	0:24
Albanija	3,048.477	0:22
Indija	2,590.731	0:18
Turčija	1,944.864	0:14
Malta	1,931.529	0:14
Tripolis	1,467.401	0:11
Danska	1,090.357	0:07
Sudan	1,040.153	0:07
Ceilon	1,015.013	0:07
Eritrija	998.375	0:07

Japonska	970.000	0:07
Belgijski Kongo	931.261	0:07
Singapur	880.345	0:06
Kanarski otoki	845.959	0:06
Rusija	743.456	0:05
Sirija	700.192	0:05
Mehika	464.722	0:03
Somalija	433.901	0:03
Dodekanez	392.000	0:03
Nigerija	352.811	0:03
Kanada	201.284	0:02
Port-Said	262.850	0:02
Rio de Oro	251.650	0:02
Kalkuta	215.264	0:02
Norveška	174.300	0:01
Guatemala	141.750	0:01
Kitajska	108.997	0:01
Kipar	100.800	0:01
Palestina	93.330	0:01
Kenija	89.504	0:01
Estvinja	60.000	
Urugvaj	30.000	
Švedska	16.900	
Holandaska Indija	12.650	
Ekvador	9.500	
Finska	9.000	
Španija	5.500	
Litvanija	500	
Chile	400	
Peru	300	
Nova Zelandija	50	

Skupaj 1.372,478.548 100

Izseljevanje v Ameriko

Znano je, da je vseljevanje v Ameriko omejeno: določena je kvota za izseljence iz vsake države, katere se ne sme prekoračiti.

V večini slučajev pa je v vseh državah večje število prijavljenih izseljencev, ko jih sprejmejo Združene države, kar priča sledeča tabela:

Prva številka predstavlja število proučenih za vizum, druga pa letno kvoto:

Albanija	3.000	100
Avstrija	30.000	785
Belgija	10.000	512
Bulgarija	15.000	100
Češkoslovaška	250.000	3.075
Danska	15.000	2.789
Francija	1.500	3.954
Nemčija	251.159	51.227
Anglija	262.364	34.007
Grčija	14.000	100
Madžarska	20.000	473
Irska	30.008	28.567
Italija	300.000	3.845
Holandija	21.094	1.648
Norveška	34.000	6.453
Poljska	250.000	5.982
Rumunija	16.000	603

Rusija	50.000	2.248
Španija	26.000	131
Švedska	20.000	9.561
Švica	8.000	2.081
Turčija	100.000	100
Jugoslavija	35.000	671

Koliko zemeljske površine v Evropi je posejane s sladkorno repo

Mednarodna zveza za statistično oceno sladkorja je prejela na svoje vprašanje glede posejane površine odgovore od 14 držav. Celokupna površina v teh državah znaša 1.371.770 hektarov in je večja od lanske za 11 488 hektarov ali 8%. Manjša je posejana površina v tem letu samo v Čehoslovaški, Belgiji, Bolgarski in Rumuniji, v ostalih državah pa se je povečala.

Detajlni podatki posameznih držav nudijo sledečo sliko:

	Tvorнице		Posejana površina	
	1928	1927	1928	1927
Češkoslov.	152	152	251.778	281.321
Nemčija	248	250	422.517	404.146
Avstrija	6	6	28.775	23.145
Madžarska	13	13	65.315	62.353
Poljska	71	72	212.865	198.032
Belgija	51	51	55.093	61.039
Italija	51	50	115.000	93.240
Jugoslavija	8	8	61.500	55.400
Bulgarska	4	4	17.000	19.400
Rumunija	13	13	50.000	72.556
Švedska	21	21	41.209	40.554
Finska	1	1	3.018	2.696
Irsko	1	1	7.100	6.100
Danska	9	9	40.600	40.300

Skupaj 649 651 1.371.770 1.360.292

Višina eskonta v glavnih državah

Početkom minulega leta se je okrepla tendenca restrinkcije kredita in zvišanja eskontne mere. Najprej se je povečala eskontna mera v Nemčiji od 5 na 6 in 7%. V oktobru minulega leta se je zvišal eskont v Holandiji od 3 na 4½%, v Združenih državah pa od 3½ na 4%.

Nasprotna tendenca znižanja eskontne mere je prevladovala v državah Zapadne Evrope. V Franciji se je eskont že koncem leta 1926 znižal od 7½ na 6½%, v februarju 1927 na 5½%, v aprilu na 5%, v decembru pa na 4%. V januarju tega leta pa se je znižal celo na 3½%. V Belgiji se je znižala eskontna mera v januarju 1927 od 7 na 6½%, v februarju na 6%, v aprilu na 5½%, v juniju na 5 in v novembru na 4½%. V Italiji se je znižal eskont v marcu t. l. od 7 na 6½%. V Angliji je poskočila eskontna mera od

3½ na 4% in verjetno je, da bo radi podraženja obrestne mere v Zedinjenih državah prišlo do zvišanja eskonta tudi v ostalih državah.

Statistika italijanske trgovine in industrije

Italija šteje 1.485.348 podjetij, ki zaposlujejo 5.156.655 delavcev. Na vsako industrijsko in trgovsko edinico odpade povprečno 3,5 zaposlenih.

Iz naslednjih podatkov so razvidne karakteristične razlike raznih italijanskih pokrajin po intenzivnosti industrijske in trgovinske aktivnosti:

	Število obratov	Število zaposlenih
Piemont	149.349	672.780
Ligurija	62.853	278.399
Lombardija	238.141	1.301.673
Tridentinska Benečija	25.118	76.372
Veneto	138.051	462.660
Julijska Benečija	33.423	149.047
Emelija	125.965	354.106
Toskana	124.355	418.773
Marke	46.695	121.775
Umbrija	19.315	63.341
Lacio	73.847	227.401
Abruci in Molize	48.697	94.991
Kampanija	121.930	325.826
Pulje	77.502	177.922
Bazilikata	12.686	23.065
Kalabrija	39.844	85.534
Sicilija	114.146	264.953
Sardinija	32.429	78.029

Na 1000 prebivalcev nad 10 let znaša število zaposlenih:

Piemont	231
Ligurija	240
Lombardija	305
Tridentinska Benečija	140
Veneto	142
Julijska Benečija	188
Emelija	142
Toskana	181
Marke	129
Umbrija	121
Lacio	162
Abruci in Molize	80
Kampanija	110
Pulje	94
Bazilikata	59
Kalabrija	69
Sicilija	72
Sardinija	108

Med večjimi mesti je omeniti kot prvo po številu obratov in zaposlenih delavcev Milan s 50.000 obrati in s 337.000 delavci; temu sledijo Turin z 200.000 delavci, Genua s 166.000, Rim s 146.000 in Neapelj s 135.000 delavci.

Jack London

Izgubljeno obličje

In tako je prišel konec. Subjenkov je prehodil vso dolgo pot trpljenja in groze, vedno slremeč k evropskim velemestom. In tu, dalje kot kdaj popreje, v evropski Ameriki, se je končala njegova pot. Roke je imel zvezane na hrbtu, sedel je v snegu ter čakal na muke. Radovedno je ogledoval ogromnega kozaka pred seboj, ki je ležal zleknjen v snegu in ječal od bolečin. Možje so bili s tem orjakom že golovi in so ga prepusili ženam. Da so le še prekosile odurno krutost svojih mož, je dokazovalo ubožčevo ječanje in kričanje.

Subjenkov je gledal vse to in se je zdrznil. Ni se bal smrti. Ves čas na trudapolni in težavni poti od Varšave do Nulata se je igral s svojim življenjem in zato ga smrt sama ob sebi ni strašila. Toda misel na muke mu je bila zoprna. Zalila je njegovo dušo, ne le radi bolečin, ki jih bo moral pretrpeti, temveč predvsem radi žalostnega in mučnega pogleda, ki ga bo nudil v svojem trpljenju. Vedel je, da bo prav tako prosjačil, ječal in jadikoval kakor Veliki Ivan in vsi drugi, ki so šli pred njim svojo pot. To pa ne bo lepo. Hotel bi zapustiti ta svet hrabro in moško, brez sramote, med šalo in smehom — ah! to bi bilo pravo. Toda izgubili vso oblast nad seboj, čutili, kako duša klone pod telesnimi bolečinami, vpili in vreščali kot opica, postati prava pravcata žival — ah! to je bilo ono, česar se je bal.

Nikakega upanja ni bilo, da bi mogel uiti. Že takoj spočetka, ko je jel sanjati svoj plamteči sen o neodvisnosti Poljske, je postal lutka v rokah Usode. Že takoj spočetka, v Varšavi, v Petrogradu, v sibirskih rudnikih, na Kamčatki, v preperelih čolnih roparjev kožuhov, ga je usoda gonila v lak konec. Brez dvoma mu je bila že oddavna usojena ta smrt — njemu, ki je bil tako rahločuten, tako nežen, da mu je tenka koža komaj pokrivala občutljive živce, njemu, sanjaču, pesniku, umetniku. Predno je mogel vse to le zasluhiti, je bilo že odločeno, da bo moral on, ki je bil zgrajen iz same nežnosti in občutkov, živeti v odmrli in surovi puščini in umreti v teh daljnjih, polnočnih krajih, tu na tem mračnem mestu daleč za najskrajnejšimi mejami sveta.

Vzdihnil je. Ta stvar pred njim je bila torej Veliki Ivan — Veliki Ivan, orjak, mož brez živcev, kozak iz železa, morski razbojnik, hladnokrven kot vol, mož, ki je imel tako malo razvito živčevje, da je komaj občutil bolečino, ki je predstavljala za navadnega človeka že velike muke. Ah, da, na te mulatske indijance se lahko zanesete: oni znajo najli živce Veliškega Ivana in jim slediti prav do korenin njegove trepetajoče duše. Zares, to se jim je posrečilo. Skoraj nepojmljivo je bilo, da more kdo toliko pretrpeti in kljub temu še vedno živeti. Veliki Ivan se je pokoril za svoje nedospele, nerazvite živce. Vzdržal je dvakrat tako dolgo kot kdorkoli od ostalih.

Subjenkov je čutil, da kozakovih muk ne bi mogel več prenašati. Zakaj le Ivan ne umre? Zblaznel bo, ako bo moral še nadalje poslušati njegovo ječanje in stokanje. Ko pa preneha, pride vrsta nanj. In tam že čaka Yakaga ter se mu reži v obraz, prežeč na dogodke, ki morajo priti — oni Yakaga, ki ga je še pretekli teden bacnil iz trdnjave ter ga s pasjim bičem oplazil po licu. Ni dvoma, da hrani Yakaga najizbranejše muke, da bo na prevejan način trpinčil njegove živce. Ah! Saj bi Ivanove muke povsem zadostovale. Kako je revež vreščal in ječal! Žené, ki so se

sklanjale nad njim, so odšle med smehom in ploskanjem z rokami. Subjenkov je opazil strahote, ki so mu jih prizadele, ter se je jel histerično smejati. Indijanci so se ozrli nanj ter se strahotno čudili, kako se more smejati. Subjenkov pa ni mogel nehati.

Tako ne sme iti dalje. Siloma se je obvladal in krčeviti smeh mu je polagoma zamrl. Skušal je misliti na druge stvari in jel zopet čitati v knjigi svojega prejšnjega življenja. Spomnil se je svoje matere in očeta, onega malega, progaslega konjička ter francoskega vzgojitelja, ki ga je učil plesati in mu je na skrivnem prinesel star, oguljen zvezek Voltairja. Videl je zopet Pariz in neprijazni London, veseli Dunaj in Rim. In zopet je zagledal v spominu ono nebrzdano družbo mladeničev, ki so kakor on sanjali o samostojni Poljski s poljskim kraljem na prestolu v Varšavi. In prav tam se je začela njegova dolga pot. No, on je vzdržal še najdlje. Spominjal se je, kako so te hrabre duše, druga za drugo zapuščale svet; najprej sta bila dva obešena v Petrogradu. Enega je pretepel ječar do mrtvega, drugi je zopet na oni, od krvi oškropljeni cesti v izgnanstvo, ko so jih medpotoma pretevale in trpinčile kozaške straže, obležal mrtev ob cesti. Vedno in vsepovsod je bila ona divja pušinja — surova, zverska pušinja. Umirali so — od mrzlice, v rudnikih, pod bičem. Zadnja dva sta poginila na begu v bitki s kozaki, on sam pa je ušel prav na Kamčalko z ukradenimi listinami in z denarjem nekega popotnika, ki ga je pustil ležati v snegu.

Sama divja pušinja vsevdilj. Njega, ki je v svojem srcu hrepenel po ateljehih, po gledališčih in družbah, je dolga leta obdajala in davila pušinja. Svoje življenje je odkupil s krvjo. Vsi so morili. On sam je ubil popotnika radi njegovih listin. Dokazal je, da je sposoben možak, kajli v enem dnevu je odpravil dvoboj z dvema ruskima častnikoma. In to je moral dokazati, ako je hotel biti sprejet med roparje kožuhov. To meslo si je moral priboriti. Za njim je ležala neskončna pot čez vso Sibirijo in Rusijo. Po tej poti ni mogel uiti. Edini izhod je bil pred njim, na temnem ledenem Beringovem morju in na Alaski. Ta cesta pa je vodila iz pušlinje v še večjo pušlinjo. Na ladji roparjev kožuhov, kjer je vse gnilo od skorbuta, kjer ni bilo ne hrane ne vode in so jih bičale neskončne nevihte vihnarnega morja, so se ljudje izpreminjali v zverine. Trikrat je odplul s Kamčatke proti vzhodu. In takrat so se oni, ki so po težkih mukah in trpljenju ostali še živi, vrnili na Kamčalko. Ni bilo izhoda iz te ječe; po oni poti pa, kjer je bil prišel, se ni mogel vrniti; kajli tam so ga čakali knula in rudniki.

In zopet, že četrtič, je odplul proti vzhodu. Bil je med onimi, ki so prvi odkrili Tulnji otok, ki je bil dotlej poznan samo iz pravljic in povesti; ni se pa vrnil s tovariši, da bi bogastvo kožuhov zamenjal za blazno-divje orgije na Kamčalki. Prisegel je, da se nikoli več ne vrne tja. Vedel je, da mora vedno le naprej, ako hoče kdaj dospeti v draga mu mesta v Evropi. Prestopil je torej na druge ladje ter ostal v teminah nove zemlje. Njegovi tovariši so bili ruski lovci in puslolovci, Mongoli, Tatarji in sibirski domačini; skozi divje pušlinje nove zemlje so si krčili svojo krvavo pot. Uničili in pobili so cele vasi, ki so se upirale plačevali davek v kožuhovini, njih same pa so pobijale ladijske posadke. On in neki Finec sta bila edina, ki sta preživela ta pohod. Pusto zimo sta pregledovala na osamelem aleutskem otoku in na pomlad ju je po golem naključju rešila neka ladja.

Toda neprestano ga je oklepala ona grozna, divja pustinja. Preslopajoč z ladje na ladjo in vedno kljubujoč povratku je končno prišel na ladjo, ki je plula proti jugu. Ves čas na poli ob obrežju Alaske so srečavali le tolpe divjakov. Kadarkoli so se zasidrali med skalovilimi otočki ali pod mrkimi pečinami celine, jih je čakala bilka ali nevihte. Prihrumel je vihar ter jim pretil s pogubo ali pa so se pojavili bojni čolni, polni kričečih divjakov, ki so imeli z barvami poslikane obraze ter iskali prilike, da spoznajo krvave lasnosti smodnika, ki so ga nosili s seboj morski pustolovci. Vleklo jih je na jug, vedno le na jug, proti čudovili, bajeslovni Kaliforniji. Tam so bili, kakor se je govorilo, španski pustolovci, ki so si priborili pot do tja iz Mehike. On je upal v te mehikanske pustolovce. Ko se jih enkrat iznebi, potem bo že kako šlo — eno ali dve leti, malo več ali manj, kaj bi tisto — pride v Mehiko in potem na ladjo in Evropa bo njegova. Toda Špancev niso srečali. Venomer jim je stala na poli neprodorna stena puslinje. Prebivalci teh krajev, vedno poslikani z bojnimi barvami, so jih vsakokrat odgnali od brega. Končno pa, ko je bil en čoln odrezan od ostalih in vse moštvo na njem pobilo, je poveljnik opustil svoj načrt in okrenil nazaj proti severu.

Leta so minevala. Subjenkov je služil pod Tebenkovim, ko so gradili utrdbo Mihajlovskega. Dve leti je preživel v pokrajini Kuskokvim in dve leti je bival tekom junija v uslju Kolzebuovega zaliva. Tukaj so se v tistih časih zbirali razni rodovi ter menjavali svoje blago; tu si lahko videl kožuhe progastega jelena iz Sibirije, slonovo kost z Diomedovih olokov, mrožje kože z obrežja ledenega morja, čudovite kamenite svetiljke, ki so prehajale iz rok v roke, od rodu do rodu, ne da bi kdo vedel, odkod izhajajo, in nekoč je naletel celo na lovski nož angleškega izvora. Tam je bila, kakor je Subjenkov vedel, šola, kjer se je mogel človek naučiti zemljepisja. Tam je srečal Eskime iz Nortonovega zaliva, s Kraljevega oloka in oloka Sv. Lavrencija, s predgorja princa Waleškega in z Barowe sipine. Vsi ti kraji so imeli tu druga imena in njih oddaljenost so merili po dnevih.

Ti trgujoči divjaki so prihajali iz puščobnih krajev in še bolj zapuščene so bile pokrajine, odkoder so polom ponovne menjave prihajale njihove kamenite svetiljke in oni nož iz jekla. Subjenkov se je dobrikal, je podkupoval in pregovarjal. Vodili so predenj vse te popotnike iz daljnjih krajev in pripadnike tujih plemen in rodov. Pripovedovali so o neštevilnih, nečuvjenih nevarnostih, o divjih zvereh, o sovražnih rodovih, nepredirnih pragozdih in mogočnih gorskih grebenih; vendar je tudi do tja neprestano prodirala vest in novica o onih možeh bele polti, modrih oči in bogatih las, ki so se bojevali kot vrage in venomer iskali kožuhovino. Vzhodno od tistih krajev so živeli — daleč na vzhodu. Nihče od njih jih ni videl. Samo govorica o teh možeh je prodrla prav do njih.

To Vam je bila težavna šola. Težko je bilo učiti se zemljepisja s pomočjo čudnih, tujih narečij, od ljudi nerazvitih možgan, ki so mešali resničnost in bajke in merili oddaljenosti po tem, kolikokrat so prenočevali. Te razdalje pa so bile vsled razne kakovosti cest različne. Končno pa je zvedel nekaj, kar mu je dalo novega poguma. Na vzhodu leži velika reka, ob kateri bivajo modrooki možje. Reka se imenuje Yukon. Južno od utrdbe Mihajlovskega pa je ustje druge velike reke, ki jo poznajo Rusi pod imenom Kvikpak. Te dve reki sta v resnici ena reka — tako se je govorilo.

Subjenkov se je vrnil k Mihajlovskemu. Vse leto je priganjal na pohod po Kvikpaku navzgor. Tedaj se je pojavil Malakov, ruski mešanec ter odpeljal s seboj najbolj divje in krute može te peklenške sodrge raznovrstnih puštolovcev, ki so prispeli sem s Kamčatke. Subjenkov je bil njegov pobočnik. Prebredli so labirint v ogromni delti reke Kvikpaka, dosegli prvo nizko gričevje na severnem bregu in si nato petsto milj daleč v usnatih čolnih, ki so bili do kraja napolnjeni z blagom in streljivom, uporno krčili pot proti silnemu toku reke, ki je, dve do deset milj široka, drvela v svoji več sežnjev globoki strugi. Malakov je sklenil zgraditi utrdbo v Nulato. Subjenkov je silil dalje, potem pa se je udal tudi on. Dolga zima se je bližala. Bolje bo počakali. Prihodnje leto pa se takoj, ko se otaja led, odpravi sam navzgor po Kvikpaku in nadaljeval bo pot ob postajah Hudsonske Družbe. Malakov dosihdob še ni bil čul govornice, da je Kvikpak Yukon in Subjenkov mu tega ni povedal.

Pričeli so graditi utrdbo. To je bila izsiljena robota. Stene iz silnih brun so rasle med vzdihovanjem in ječanjem mulatskih indijancev. Biči so freskali na njihove hrbte in te biče so vihtele železne roke morskih puštolovcev in roparjev. Nekateri indijanci so zbežali in če so jih vlovili, so jih prignali nazaj, zvezali v spono in tam pred utrdbo so indijanci in njihov rod spoznali učinkovitost knute. Dva sta umrla pod njo, druge so prelepli na smrt, ostale pa je to počelje izmodrilo in zato niso več bežali. Sneg je pričel padati, predno je bila utrdba dograjena. Zato so morali začeti z zbiranjem kožuhovine. Rodovom so naložili težke datjave. Pretepi in bičanje so se nadaljevali in da bi bili davki plačani, so držali žené in otroke kot talce in ravnali ž njimi tako kruto, kot so znali ravnati le roparji kožuhov.

Tako so sejali kri in žetev ni izoštala. Utrdba je padla. V zarji njenih plamenov so indijanci posekali polovico roparjev, drugo polovico pa so trpinčili. Le Subjenkov je ostal, ali bolje Subjenkov in Veliki Ivan, če je bilo to cvilečo in stokajočo tvarino tu v snegu sploh še mogoče imenovati Veliki Ivan. Subjenkov je opazil, da se mu Yakaga reži. Ni mogel dvomiti, da je to Yakaga, saj je še vedno nosil marogo od biča na licu. Subjenkov mu tega ni štel v zlo, vznemirjala ga je le misel, kako bo Yakaga ž njim postopal. Hotel se je obrniti na poglavarja Makamuka, toda predobro se je zavedal, da bi bil tak poskus brezuspešen. Potem je pomislil, da bi pretrgal svoje spono ter umrl, boreč se s svojimi sovražniki. To bi bil nagel konec. Toda ni mogel strgati spon., Jermena iz krepkega usnja so bila močnejša od njega. S kretnjo je priklical Makamuka ter zahteval, naj pripeljejo tolmača, ki razume narečje, katero govore na obrežju.

— O, Makamuk — je dejal — ne mislim umreti. Veliki mož sem in neumen bi bil, če bi umrl. Prav golovo ne umrem. Nisem tak, kakor ta mrhovina tu. —

Pogledal je stokajočo tvarino, ki je bila nekdaj Veliki Ivan ter jo zaničljivo sunil z nogo.

— Prepameten sem, da bi umrl. Glej, imam imeniten lek. Samo jaz imam ta lek. Ker nočem umreti, zamenjam z Vami ta lek.

— Kakšen lek je to? — je poizvedoval Makamuk.

— Čudovit lek je to.

Subjenkov je nekaj časa premišljeval, kakor bi se težko ločil od svoje skrivnosti.

— Čujte torej. Ako le malo tega leka namažete na kožo, poslano krepka kot skala, se strdi kot železo in nobeno orožje je ne more presekat. Najmočnejši udarec s sekuro ne opravi ničesar. Koščeni nož je kakor kos blata in še celo ostrina železnih nožev, ki smo vam jih prinesli, je ne more raniti. Kaj mi daste za tajnost tega leka?

— Dam vam vaše življenje — je odgovoril Makamuk tolmaču.

Subjenkov se je zaničljivo zasmel.

— In v moji hiši ostanete kot suženj do svoje smrti.

Poljak se je zasmel še bolj zaničljivo.

— Razvežite mi roke in noge in potem se pogovoriva — je dejal.

Poglar je namignil in Subjenkov si je, ko so ga razvezali, zmotal svalčico ter jo zapalil.

— Vaše govorjenje je neumno — je delaj Makamuk. — Takega leka ni. Ne more ga biti. Ostrina noža ali sekire je močnejša od vsakega leka.

Poglar ni verjel in je vendar kolebal. Pri teh roparjih kožuhov je videl že nešteto čarovnij, ki so resnično učinkovale. Zato ga je mučil dvom.

— Dam vam življenje in tudi suženj ne boste — je izjavil.

— Še več hočem. —

Subjenkov je igral svojo vlogo tako hladnokrvno, kakor bi se pogajal za lisičjo kožo.

— To je velik, zelo velik lek. Dogosto mi je že rešil življenje. Hočem imeti sani in pse in šest vaših lovcev, ki pojdejo z menoj po reki navzdol ter me spravijo na varno — tako daleč, da bom imel samo en dan poti do Irdnjave Mihajlovskega.

— Ostali morate tu ter nas naučiti vseh svojih čarodejstev — se je glasil odgovor.

Subjenkov je skomizgnil z rameni ter obmolknil. Puhal je dim cigarete v mrzlo ozračje in zvedavo opazoval oslanke velikega kozaka.

— Kaj pa ta brazgolina? — je dejal Makamuk nenadoma ter pokazal na Poljakov filnik, kjer je svetla maroga označevala mesto, kamor ga je bil pogodil zamah noža v prepeu na Kamčatki. — Ta lek ni dober. Ostrina je bila močnejša od leka. —

— Silen mož mi je zadal to rano. (Subjenkov je pomislil.) — Močnejši kot vi, močnejši kot vaš najkrepkejši lovec, močnejši kot ta-le lukaj. —

Zopet se je dotaknil s konico svojega mokasina kozaka — te strahotne, že nezaveslne kopice — v čegar razmesarjenem, zmučenem telesu je še vedno hlela iskra življenja, ki ni hotela ugasniti.

— Poleg tega pa je bil lek takrat še slab. Kajti na listem kraju ni te vrste jagod, ki sem jih tu v vaših krajih mnogo opazil. Tu je bil lek močan. —

— Pustim vas po reki navzgor — je dejal Makamuk — in sani in pse in lovce vam dam za varstvo.

— Prepočasni ste — je odgovoril Subjenkov hladno. — Užalili ste moj lek, ker niste takoj sprejeli mojih pogojev. Zato zahtevam sedaj še več. Še sto bobrovih kož hočem. (Makamuk se je spočil.) Dalje hočem sto liber sušenih rib. (Makamuk je prikimal, kajti rib je bilo dovolj in bile so poceni.) Dvoje sani hočem — ene zase, ene za kožuhe in ribe. Tudi mojo puško mi morate vrniti. Če vam moja cena ni po godu, bom v kratkem zahteval še več.

Yakaga je poglavarju nekaj zašepetal.

— Na čem pa bomo spoznali, da je vaš lek pristen? — je vprašal Makamuk.

— To je zelo lahko. Predvsem pojdem v gozd. —

Zopet je Yakaga pošepetal z Makamukom, ki je pričel nekaj sumiti.

— Lahko me zastražite z dvajsetimi lovci — je nadaljeval Subjenkov. — Nabrali moram jagod in korenov, iz katerih napravim lek. Po tem pa, ko pripeljete dvoje sani in naložite ribe in bobrove kožuhe ter mi izročite mojo puško ter izberele šesl lovcev, ki me bodo spremljali — potem, ko bo vse to pripravljeno, si namažem vrat z lekomi in položim filnik tu na tole klado. In potem naj vaš najmočnejši lovec vzame sekuro in naj udari trikrat po mojem filniku. Vi sami lahko trikrat vsekate vanj. —

Makamuk je stal pred njim z odprtimi usti ter požiral to najnovejšo in najčudovitejšo čarovnijo roparja kožuhov.

— Toda po vsakem udarcu — je dodal Poljak naglo — se najprej zopet namažem z lekomi. Sekira je težka in ostra in nočem, da bi se pripetila kakšna zmotā. —

— Vse kar ste zahtevali, dobite — je zaklical Makamuk, ki se mu je mudilo sprejeti ponudbo. — Začnite pripravljati svoj lek.

Subjenkov je obvladal svoje razburjenje. Igral je obupno igro in zato ni smel storiti niti najmanjše napake. Govoril je oholo.

— Prekrasno. Užalili ste moj lek. Če hočete to napraviti, mi morate dati še svojo hčer. —

Pokazal je na dekle, neboglieno, krivogledo bitje, ki ji je volčji zob mohl iz čeljusti. Makamuk se je razsrdil, toda Poljak je ostal neomajen ter je zmotal in zapalil novo cigareto, ne da bi se dal zmotiti v svojem miru.

— Podvizajte se — je zagrozil — če boste oklevali, bom zahteval še več. —

V lišini, ki je nastopila, je izginila pusta severna krajina izpred njegovih oči in uzrl je zopet svojo rodno zemljo in Francijo in ko je znenada pogledal dekle z volčjim zobom, se je spomnil neke druge deklice, ki jo je spoznal, ko je prišel prvič kot mladenič v Pariz.

— Kaj nameravate s tem dekletom — je vprašal Makamuk.

— Z menoj pojde po reki navzgor. — Subjenkov jo je presodil s pogledom. — Dobra žena bo in moj lek zasluži, da se oženim z vašo krvjo. —

Zopet se je spomnil one pevke in plesalke in pričel je na glas prepevati pesem, ki ga jo je bila naučila. Preživljal je zopet svoje staro življenje, toda na neoseben način, kot gledalec, ki motri prizore iz lastnega življenja, vstajajoče v njegovem spominu, kakor bi bili to prizori iz življenja povsem tujega človeka. Poglavarjev glas je znenada prekinil lišino ter ga zbudil iz sanj.

— Dobro — je dejal Makamuk. — Dekle pojde z Vami po reki navzgor. — Toda jaz sam bom trikrat zamahnil s sekuro po vašem filniku.

— Ampak vsakikrat se znova namažem z lekomi — je odgovoril Subjenkov, izdajajoč slabo pritajeno bojazen.

— Po vsakem udarcu se lahko poslužite svojega leka. Tu so lovci, ki bodo pazili, da ne zbežite. Pojdite sedaj v gozd in naberite si svojih jagod in korenov. —

Poljakova pohlepnost je Makamuka prepričala o vrednosti leka. Le najimenojniji lek je mogel pripraviti moža, ki je stal že z eno nogo v grobu, do tega, da se je obočavljaj in barantal kot stara baba.

— Sicer pa — je šepetal Yakaga, ko je Poljak s svojimi čuvaji izgini med grmičevjem v gozdu — ko spoznate lek, ga lahko še vedno ubijete.

— Kako naj ga ubijem? je ugovarjal Makamuk. — Njegov lek mi ne dovoli, da ga uničim.

— Se bo že našlo kakšno mesto, ki ga ne namaže z lekom — je odgovoril Yakaga. — Na tistem mestu mu zadamo smrt. Morda bodo to ušesa. Potem mu zaderemo kopje pri enem ušesu notri in pri drugem ven. Morda bodo oči. Gotovo bo lek presilen, da bi mogel ž njim namažati oči. —

Poglavar je prikimal.

— Moder si, Yakaga. Če nima drugih čarov, ga uničimo.

Subjenkov ni izgubljal časa, ko je iskal pripomočke za svoj lek. Dobral je vse, kar mu je prišlo pod roke, nekaj smrečevja, kos vrbove skorje, nekaj brezovega lubja in par brusnic, ki so jih morali lovci na njegov ukaz izkopati izpod snega. Nekaj zmrznjenih korenov je dopolnilo njegovo zalogo in nato se je takoj vrnil v taborišče.

Makamuk in Yakaga sta sedla poleg njega ter opazovala in presojala množino in vrsto pripomočkov, ki jih je metal v lonec vrele vode.

— Pazili morate, da vržete najprej jagode — je razlagal.

— Saj res — še nekaj — prst moža. Vi, Yakaga, odrežite si prst. Toda Yakaga je skrtil roke na hrbtu ter grozeče naježil obrvi.

— Samo mezinec — mu je prigovarjal Subjenkov.

— Yakaga, daj mu svoj prst — je velel Makamuk.

— Saj je dovolj prstov tu naokrog — je zamrmral Yakaga ter pokazal na dvajset trupel, ki so jih bili razmesarili in zmučili do smrti.

— Potrebujem prst živega moža — je ugovarjal Poljak.

— Preskrbim vam torej prst živega moža. — Yakaga je stopil h kozaku in mu odrezal prst.

— Še ni mrtev — je izjavil ter vrgel krvavo trofejo v sneg k Poljakovim nogam. — In dober prst je to, saj je prav velik. —

Subjenkov ga je vrgel v ogenj pod lonec in začel peli francosko zaljubljeno pesem, ki jo je resno in slavnostno prepeval med kuho.

— Brez teh besed, ki jih sedaj prepevam, lek ne bi imel moči — je razlagal. — Baš te besede mu dajo največjo silo. No, sedaj je gotovo.

— Povejte mi te besede počasi, da se jih naučim — je zaukazal Makamuk.

— Potem, ko dovršimo preskušnjo. Ko sekira trikrat odskoči od mojega vratu, vam izdam tajnost teh besed. —

— Kaj pa, če ta lek ni dober? — je vprašal Makamuk nezaupno.

Subjenkov se je jezno okrenil k njemu.

— Moj lek je vedno dober. Sploh pa, če ne bo dober, lahko ravnate z menoj prav tako kot ste ravnali z vsemi drugimi. Razrežite me na kose prav tako kot ste razrezali tega-le tukaj. (Pokazal je na kozaka.) — Lek se je že ohladil. Sedaj si namažem ž njim tilnik in pri tem bom govoril novo čarovnijo. —

Z veliko resnostjo je pričel prepevati marseljezo ter se hkrati temeljito drgniti z ono nemarno brozgo po tilniku.

Krik je prekinil njegovo početje. Orjaški kozak se je v poslednjem vzponu svoje straholne žilavosti vzel na kolena. Smeh, presenečeno vpilje in priznanje je završalo med mulali, ko se je jel Veliki Ivan krčevito zvijati in premetavali po snegu.

Subjenkovu je upadel pogum pri tem pogledu, toda obvladal je svoje občutke ter se kazal jeznega.

— Tako ne pojde; je dejal. — Pokončajte ga in potem izvršimo poskušnjo. Vi, Yakaga, poskrbite, da neha vreščati. —

Ko je bilo to opravljeno, se je Subjenkov obrnil k Makamuku.

— Pomnite, da morate pošteno udariti. To ni otroška igra. Vzemite sekiro in vsekajte v tnilo, da bom videl, če znate zamahnili kot mož. —

Makamuk je ubogal in vsekal dvakrat natančno in temeljito ter izsekal dobršen kos lesa.

— Dobro. — Subjenkov je premočil krog divjih obrazov, ki so bili kakor simbol one divje puslinje, ki ga je obdajala in davila od trenutka, ko ga je carska policija prvič zaprla v Varšavi.

— Vzemite sekiro, Makamuk, in postavite se semkaj. Sedaj se vležem in ko dvignem roko, vsekajte, vsekajte na vso moč. Toda pazite, da ne bo kdo stal za vami. Lek je dober in sekira lahko odskoči od mojega tilnika in se vam izmuzne iz rok. —

Pogledal je dvoje sani, napolnjene s kožuhovino in ribami in pasje vprege pred njimi. Njegova puška je ležala zgoraj na bobrovih kožuhih. Šest lovcev, ki naj bi tvorili njegovo spremstvo, je stalo pri saneh.

— Kje je dekle? — je vprašal Poljak. Pripeljite jo k sanem, predno pričnemo poskušnjo. —

Ko je bilo tudi to opravljeno, je legel Subjenkov v sneg ter položil glavo na tnilo kakor utrujeno dekle, ki se spravlja spal. Toliko strašnih let je že preživel, da je bil v resnici truden.

— Smejem se vam in vaši sili, o Makamuk — je dejal. — Vsekajte, vsekajte krepko! —

Dvignil je roko. Makamuk je zamahnil s široko sekiro, s katero tešejo hlode. Jasno jeklo je zabliskalo v mrzlem ozračju, obstalo za hip nad Makamukovo glavo, potem pa šinilo na goli tilnik Subjenkova. Presekalo je meso in kosti ter se globoko zajedlo v tnilo pod njim. Divjaki so strahoma opazili, kako je glava odletela cel seženj daleč od krvavega trupa. Nastala je groza in lišina, in polagoma se jim je pričelo svitati, da to sploh ni bil lek. Ropar kožuhov jih je prekanil. On edini od vseh ujetnikov je ušel mukam. Makamuk je osramočen povsili glavo. Ta ropar kožuhov ga je imel za norca. Makamuk je izgubil svoje obličje pred svojimi ljudmi. Še vedno so se mu režali s svojim divjim smehom. Makamuk se je obrnil ter se odplazil. Vedel je, da od tega hipa dalje ne bo več poznan pod imenom Makamuk. Slovel bo le še kot izgubljeno obličje. Spomin na njegovo sramoto ga bo spominjal do smrti, in kadarkoli se spomladi snidejo rodovi radi lova na losose ali poleti radi kupčije, bo vedno od ognja do ognja po vseh taboriščih krožila povest o tem, kako je ropar kožuhov mirno umrl vsled enega edinega udarca, ki mu ga je zadala roka izgubljenega obličja.

— Kdo je bil izgubljeno obličje? — je skoro slišal vprašanje drznega pobiča.

— Oh, izgubljeno obličje — bodo odgovorili — to je tisti, ki je bil nekoč Makamuk, predno je odsekal roparju kožuhov glavo. —